

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Civiltiesisko zinātņu katedra

Maģistra darbs

**NOLĒMUMU SASTĀDĪŠANAS KVALITĀTE UN TĀS IETEKME UZ
NOLĒMUMA TIESISKUMU**

Saņemts _____
katedrā
2009.g. ____ . _____

Tiesību zinātņu maģistrantūras
2. semestra students
Armands Višķers
av08255

Zinātniskā konsultante
LU lektore D.Ose

Rīga, 2009

Satura rādītājs

Ievads.....	3
1. Tiesas nolēmumiem izvirzītās noformēšanas un satura prasības normatīvajos aktos	5
1.1. Nolēmumiem izvirzītās prasības Latvijā	6
1.2. Nolēmumiem izvirzītās prasības ārvalstīs	13
1.3. Nolēmumiem izvirzīto prasību uzlabošanas iespējas	19
2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas un ANO Cilvēktiesību komitejas atziņas par tiesas nolēmuma satura prasībām	27
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas civillietu nolēmumu analīze	35
3.1. Nolēmumu ievaddaļas analīze	36
3.2. Nolēmumu aprakstošās daļas analīze	41
3.3. Nolēmumu motīvu daļas analīze	44
3.4. Nolēmumu rezolutīvās daļas analīze	53
4. Ieteikumi nolēmumu kvalitātes uzlabošanai.....	56
Kopsavilkums	61
Anotācijas	67
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts	69
Dokumentārā lapa.....	74

Ievads

Tiesu varas pamatfunkcija ir strīdu izšķiršana, piemērojot spēkā esošās tiesības. Tiesas spriešanas rezultātā ir jādod skaidra atbilde strīdā iesaistītajām pusēm par to, kurai no tām strīdā ir taisnība un kāpēc šī taisnība ir tieši tāda un nevis citāda. Turklāt tiesām ir jāatspoguļo pieņemtais nolēmums tā, lai arī citi indivīdi, kas turpmāk, iespējams, saskartos ar tiesu darbiem, iepazīstoties ar tiesu praksi, jau iepriekš varētu izsvērt, cik izdevīgi ir vērsties tiesā un kādu aizsardzību tā viņiem varētu dot.

Darba mērķis ir noskaidrot, kādas prasības attiecībā uz tiesas nolēmumu saturu un noformēšanu ir noteiktas normatīvajos aktos Latvijā un ārvalstīs, kā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas atziņās. Vienlaikus tiek analizēta arī Latvijas tiesu prakse, kā analīzes objektu izvēloties Augstākās tiesas nolēmumus. Īpaša uzmanība tiek pievērsta Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta praksei un tam, kā tiesa tiek galā ar pirmajā rindkopā minēto uzdevumu izpildi un kāda līdž ar to ir nolēmumu kvalitāte gan no satura, gan formas prasību viedokļa. Turklāt tiek vērtēts, kādas ir tiesas nolēmumiem izvirzīto formas un satura prasību neievērošanas sekas attiecībā uz nolēmuma tiesiskumu, un tiek izvirzīti priekšlikumi kvalitātes uzlabošanai.

Norādītā mērķa sasniegšanai autors darbā izvirza uzdevumu analizēt Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas nolēmumus, saturiski izvērtēt Latvijas un ārvalstu normatīvo aktu regulējumu attiecībā uz nolēmuma formu un saturu, analizēt jēdziena „pamatots” saturu un ietekmi uz nolēmuma tiesiskumu, noskaidrot tiesību uz taisnīgu tiesu saturu attiecībā uz vienu no to elementiem – tiesībām uz pamatotu nolēmumu – un izteikt pastāvošās prakses vērtējumu kontekstā ar spēkā esošo normatīvo regulējumu, vienlaikus piedāvājot iespējamās izmaiņas nolēmumu kvalitātes uzlabošanai.

Darba izpētes objekts ir civilprocesuālie normatīvie akti Latvijā un ārvalstīs, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas, kā arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta nolēmumi dažāda rakstura civillietās, salīdzinoši aplūkojot arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta nolēmumus.

Darba pirmajā nodaļā autors apskata tiesas nolēmumiem izvirzītās noformēšanas un satura prasības normatīvajos aktos. Pirmajā no apakšnodaļām analizēts normatīvais regulējums Latvijā, aplūkojot tiesas nolēmumu veidus, to kopīgās un atšķirīgās noformēšanas un satura

prasības katrai no nolēmuma daļām. Otrā apakšnodaļā veltīta tiesas nolēmumiem izvirzītajām prasībām ārvalstīs. Trešajā apakšnodaļā autors secina, vai un kādas ir atšķirības spriedumam un lēmumam izvirzītajām prasībām, īpaši attiecībā uz to motīvu daļu; vai un kādas ir atšķirības starp prasībām pirmās instances, apelācijas un kasācijas instances nolēmumiem Latvijā un ārvalstīs; noskaidro nolēmumam izvirzīto galveno prasību – likumības un pamatotības – saturu un nozīmi nolēmuma sastādīšanā, kā arī izsaka priekšlikumus prakses un normatīvā regulējuma uzlabošanai.

Darba otrajā nodaļā ir analizēta Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas atziņas saistībā ar tiesas nolēmuma satura prasībām. Nodaļas ietvaros autors secina, kādas ir īpatnības šo institūciju izvirzītajām prasībām tiesas nolēmumam un kādas ir sekas to (pilnīgai vai daļējai) neievērošanai.

Darba trešajā nodaļā autors analizē Latvijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumus civillietās un norāda savus ieteikumus to kvalitātes uzlabošanai. Ieteikumu pamatā ir autora konstatētie nolēmumu satura un formas trūkumi, kuru rezultātā nolēmumu nevar atzīt par likumīgu un pamatotu.

Darbam izvēlēta tēma ir atzīstama par aktuālu galvenokārt divu apsvērumu dēļ. Pirmkārt, aktualitāti nosaka fakts, ka tiesu varas prestižs Latvijā pašlaik ir ļoti zems, un tiesu darba caurskatāmība, kas primāri izpaužas kvalitatīvos un saprotamos nolēmumos, ir galvenais stūrakmens cilvēku spējai uzticēties tiesām un to darbam. Tādēļ īpaša nozīme ir pievēršama tiesu nolēmumu kvalitātei un, konstatējot tās trūkumus, ir jāanalizē to cēloņi un jāveic nepieciešamie pasākumi to novēršanai vai vismaz mazināšanai. Otrkārt, Latvija, kas pamatlikumā ir definēta kā demokrātiska republika, daudzos aspektos vēl ir tikai ceļā uz tiesisku valsti un tās principu ieviešanu. Tiesības uz taisnīgu tiesu ir vienas no būtiskākajām pamattiesībām, tādēļ pienācīga to nodrošināšana ir svarīgs priekšnoteikums tiesiskas valsts pastāvēšanai.

1. Tiesas nolēmumiem izvirzītās noformēšanas un satura prasības normatīvajos aktos

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes¹ 92.pantu ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Tiesības uz taisnīgu tiesu ir garantētas arī vairākos Latvijai saistošos starptautisko tiesību dokumentos, kā, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā² (turpmāk – Konvencija) un Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām³ (turpmāk – Pakts).

Tiesības uz taisnīgu tiesu vērtējamas kā vienas no visbūtiskākajām cilvēka pamattiesībām, jo no šo tiesību pienācīgas īstenošanas lielā mērā ir atkarīga pārējo cilvēktiesību nodrošināšana un aizstāvība.⁴ Tiesības uz taisnīgu tiesu ietver plašu elementu kopumu, kas visi ir būtiski, lai varētu uzskatīt, ka personai tiek nodrošinātas tiesības uz taisnīgu tiesu – tā, piemēram, tiesības uz taisnīgu tiesu ietver tiesības uz objektīvu, kompetentu un neatkarīgu tiesu, tiesības uz pieejamu tiesu, tiesības uz efektīvu tiesas aizsardzību, tostarp gala nolēmumu saprātīgā termiņā un efektīvu pagaidu aizsardzību, tiesības tikt uzklausītam tiesas sēdē u.tml.

Kā viens no tiesību uz taisnīgu tiesu apakšelementiem, kas savā ziņā izriet no tiesībām uz kompetentu un objektīvu tiesu, minamas arī tiesības uz saprotamu un motivētu tiesas nolēmumu. Tiesas pamatuzdevums ir izspriest strīdus – proti, personas vēršas tiesā, lai tā sniegtu saistošu atrisinājumu konkrētai strīdus situācijai.

Tiesas spriešanas rezultātā tiesām līdz ar to, pirmkārt, ir jādod skaidra atbilde strīdā iesaistītajām pusēm, kāds ir strīda atrisinājums jeb kuram no procesa dalībniekiem strīdā ir taisnība.

Otrkārt, tiesām ir jāsniedz šī atbilde tā, lai strīdā iesaistītās personas saprastu, kāpēc pareizais strīda atrisinājums ir tieši tāds, kā tiesa to ir noteikusi. Proti, lai personas varētu paļauties, ka tiesa konkrēto jautājumu ir atrisinājusi kompetenti un objektīvi, nolēmumā ir

¹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr.43.

² 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm> (aplūkots 2009. 18.marts).

³ 1966.gada 16.decembra Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/pptpakc.htm> (aplūkots 2009. 18.marts).

⁴ Sk. Čepāne I. Tiesības uz taisnīgu tiesu kā cilvēka pamattiesības. *Jurista vārds*, 2005.gada 27.septembris, nr.36 (391).

jābūt atspoguļotai saprotamai motivācijai – loģiskai argumentu ķēdei, kurā tiesa izskaidrojusi piemērojamās tiesību normas un atspoguļojusi to attiecināmību uz konkrētās lietas faktiskajiem apstākļiem, tādējādi pamatojot nolēmuma gala secinājumu.

Treškārt, tiesām būtu jāmotivē pieņemtais nolēmums tā, lai indivīdi, kas turpmāk, iespējams, saskartos ar tiesu darbiem, jau iepriekš varētu izsvērt, cik izdevīgi ir vērsties tiesā un kādu aizsardzību tā viņiem varētu dot. Minētais izriet no vienlīdzības principa, saskaņā ar kuru analogas lietas tiesai ir jāizspriež analogi, atšķirīgas – atšķirīgi. Šis princips Latvijas procesa likumos citstarp ietverts arī kā pienākums ņemt vērā tiesas iepriekšējo judikatūru.¹ Līdz ar to tiesas nolēmuma saprotamai pamatotībai ir liela nozīme ne tikai no konkrētajā strīdā iesaistīto personu viedokļa, bet arī no tiesas darba caurskatāmības un paredzamības aspekta.

1.1. Nolēmumiem izvirzītās prasības Latvijā

Civilprocesa likuma² (turpmāk – CPL) 189.panta pirmā daļa noteic, ka spriedums ir tiesas nolēmums, ar kuru lietu izspriež pēc būtības. Spriedumu taiza un pasludina tiesa pēc tam, kad tā izskatījusi attiecīgo lietu pēc būtības, un tas ir atzīstams par tiesas procesa gala rezultātu, ar kuru tiesa atrisina pušu starpā pastāvošo civiltiesisko strīdu. Līdz ar to spriedumam ir jāsniedz atbilde lietas dalībniekiem uz jautājumu, kurai no pusēm ir taisnība.

Savukārt CPL 229.panta pirmā daļa paredz, ka tiesas lēmums ir tiesas nolēmums, ar kuru lieta netiek izspriesta pēc būtības, bet gan tiek atrisināts kāds ar lietu saistīts procesuāls jautājums.

Spriedumus atkarībā no tiem likumā paredzētajām satura un daļēji arī noformēšanas prasībām iespējams iedalīt sīkāk – pirmās instances tiesas, apelācijas un kasācijas instances tiesas spriedumi. Savukārt lēmumus atkarībā no to noformēšanas prasībām iespējams iedalīt šādi – lēmumi rezolūcijas veidā, protokollēmumi, atsevišķa procesuāla dokumenta veidā noformēti lēmumi. Šī darba ietvaros autors analizēs normatīvajos tiesību aktos izvirzītās prasības attiecībā uz atsevišķa procesuāla dokumenta veidā noformētiem lēmumiem, vienlaikus izvērtējot arī īpatnības gadījumos, kad lēmumi netiek pieņemti atsevišķa procesuāla dokumenta veidā.

¹ Sk., piemēram, Latvijas Civilprocesa likuma 5.panta sesto daļu.

² Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.novembris, nr.326/330.

Abos gadījumos – gan tad, kad lieta tiek, gan tad, kad netiek izspriesta pēc būtības – lietas dalībniekiem ir vēlme un arī tiesības zināt, kādēļ tiesa uzskata, ka jāpieņem tieši tāds un ne savādāks nolēmums. Tādēļ likumdevējs ir izvirzījis kvalitātes prasības abiem tiesu nolēmumu veidiem, sadalot tos noteiktās daļās. Turpmāk šajā nodaļā autors analizēs šīs prasības, norādot uz to līdzību un atšķirībām.

Latvijā tiesas nolēmuma formas un satura prasības vispārīgi paredz CPL 193.panta noteikumi (attiecībā uz spriedumiem) un CPL 230.panta noteikumi (attiecībā uz lēmumiem). Pirmā no prasībām ir tā, ka tiesas nolēmumu sastāda rakstveidā. Tiesas spriedums vienmēr ir sastādāms atsevišķa procesuāla dokumenta veidā, savukārt tiesas lēmumu var arī ierakstīt tiesas sēdes protokolā vai noformēt kā rezolūciju. Tomēr jebkurā gadījumā nolēmumam jābūt sastādītam rakstveidā. Šāda prasība ir loģiski saprotama, jo tiesas nolēmums regulē noteiktas tiesiskās attiecības, piešķir tiesības vai uzliek pienākumus lietas dalībniekiem un var būt izmantojams attiecībā pret trešajām personām. Līdz ar to ir nepieciešams, lai tiesas nolēmums būtu sagatavots rakstveidā.

Attiecībā uz sprieduma formu CPL 193.panta otrās daļas noteikumi paredz, ka spriedums sastāv no četrām daļām – ievaddaļas, aprakstošās daļas, motīvu daļas un rezolutīvās daļas. Katrai no tām izvirzītas atšķirīgas prasības. Ievaddaļā jāiekļauj: 1) formulu, ka spriedums taisīts „Latvijas Republikas vārdā“; 2) sprieduma taisīšanas laiku; 3) tās tiesas nosaukumu, kas taisījusi spriedumu; 4) tiesas sastāvu; 5) tiesas sēdes sekretāru; 6) lietas dalībniekus; 7) strīda priekšmetu.

Aprakstošajā daļā jānorāda: 1) prasītāja prasījumus un paskaidrojumus; 2) atbildētāja pretprasību, iebildumus un paskaidrojumus; 3) citu lietas dalībnieku prasījumus vai iebildumus un paskaidrojumus.

Papildus pieteicēja vai trešās personas prasījumiem, atbildētāja iebildumiem un lietas dalībnieku paskaidrojumiem jānorāda arī fakti, kas tos pamato un lietas dalībnieka juridiskais viedoklis, ja tāds ir izteikts.¹ Minēto informāciju pamatā iegūst no prasītāja vai trešās personas ar patstāvīgiem prasījumiem iesniegtās prasības, atbildētāja iesniegtās pretprasības vai rakstveida paskaidrojumiem, citu lietas dalībnieku iesniegtajiem rakstveida paskaidrojumiem, kā arī lietas dalībnieku mutvārdu paskaidrojumiem tiesas sēdē.

¹ Levits E. Tiesas sprieduma sagatavošanas metodoloģija. Lekcija administratīvo tiesu tiesnešu kandidātiem. Publisko tiesību institūts, 2003.gada 23.novembris, 13.lpp.

Motīvu daļai noteiktas šādas sastāvdaļas: 1) lietā konstatētie fakti un pierādījumi, uz kuriem pamatoti tiesas secinājumi; 2) argumenti, ar kuriem noraidīti tie vai citi pierādījumi; 3) normatīvie akti, pēc kuriem tiesa vadījusies; 4) konstatēto lietas apstākļu juridiskais novērtējums; 5) tiesas secinājumi par prasības pamatotību vai nepamatotību; 6) ja atbildētājs pilnībā atzinis prasību, sprieduma motīvu daļā iekļauj tikai norādi uz normatīvajiem aktiem, pēc kuriem tiesa vadījusies.

Tiesas sprieduma motīvu daļā tiek analizēti, no vienas puses, konstatētie lietas faktiskie apstākļi, no otras puses, tiem piemērojamās tiesību normas, un tā rezultātā tiesa sniedz lietas faktisko apstākļu juridisko novērtējumu. Visas šīs darbības kopumā veido sprieduma motīvu daļu. Tāpat tiesa pamato arī to, kādēļ tā atbalsta vai noraida vienas vai otras puses minētos argumentus vai iesniegtos pierādījumus.

Noteikumos par tiesas lēmuma saturu likumdevējs nav izdalījis atsevišķas daļas, tomēr pēc būtības arī lēmuma uzbūvei ir līdzīgi principi. Arī tiesas lēmumam var izdalīt ievaddaļu (lēmuma pieņemšanas laiks un vieta, tiesas sastāvs, lietas dalībnieki un strīda priekšmets), aprakstošo daļu (jautājumi, par kuriem pieņemts lēmums), motīvu daļu (lēmuma motīvi) un rezolutīvo daļu (tiesas vai tiesneša nolēmums un lēmuma pārsūdzēšanas kārtība un termiņš).

Attiecībā uz tiesas lēmumu CPL 230.panta pirmās daļas 5.punkts paredz, ka lēmumā ir jānorāda tā motīvi, nekonkretizējot tos sīkāk. Savukārt CPL 189.panta trešajā daļā noteikts, ka tiesas spriedumam jābūt likumīgam un pamatotam. Līdz ar to šīs ir galvenās tiesas spriedumam izvirzītās kvalitātes prasības, kuras tikpat labi var attiecināt arī uz tiesas lēmumu, jo nevar apgalvot, ka tiesas lēmums drīkstētu būt nelikumīgs vai nepamotots. Tādēļ var atzīt, ka likumība un pamatotība ir tiesas nolēmumu galvenā, bet ne vienīgā prasība attiecībā uz tā saturu, papildus jau augstāk norādītajām prasībām attiecībā uz nolēmuma formu.

Apelācijas un kasācijas instances tiesas spriedumiem CPL ir izvirzījis nedaudz atšķirīgas prasības.

CPL 432.pants paredz, ka apelācijas instances tiesa spriedumu taisa un sastāda tādā kārtībā, kas noteikta pirmās instances tiesas spriedumam, ievērojot minētajā pantā noteiktās īpatnības. Līdz ar to uz apelācijas instances tiesas spriedumu attiecināmas visas iepriekš norādītās prasības, kā arī vēl dažas turpmāk norādītās, kas nav izvirzītas pirmās instances tiesas spriedumam.

Ievaddaļā papildus jānorāda: 1) apelācijas sūdzības iesniedzēju; 2) tiesas spriedumu, par kuru iesniegta sūdzība.

Aprakstošajā daļā jānorāda: 1) pirmās instances tiesas sprieduma saturu; 2) apelācijas (pretapelācijas) sūdzības un iebildumu saturu.

Motīvu daļā papildus jāmotivē attieksmi pret: 1) pirmās instances tiesas spriedumu; 2) apelācijas (pretapelācijas) sūdzību.

Apelācijas instances sprieduma rezolutīvajai daļai CPL īpašas prasības neizvirza.

Kasācijas instances tiesas sprieduma satura prasības paredzētas CPL 475.pantā. Tajā izvirzītas no pirmās instances tiesas sprieduma atšķirīgas prasības katrai no četrām sprieduma daļām.

Ievaddaļā tiesa norāda: 1) tiesas nosaukumu un sastāvu; 2) sprieduma taisīšanas laiku; 3) lietas dalībniekus un strīda priekšmetu; 4) personas, kas iesniegušas kasācijas sūdzību (pretsūdzību) vai tai pievienojušās.

Atšķirībā no pirmās instances tiesas un apelācijas instances tiesas spriedumiem, kasācijas instances tiesas spriedumu nepasludina Latvijas Republikas vārdā, jo ar kasācijas instances tiesas spriedumu lieta netiek izspriesta pēc būtības.¹

Aprakstošajā daļā tiesa norāda: 1) īsu lietas apstākļu izklāstījumu; 2) apelācijas instances tiesas sprieduma būtību; 3) kasācijas sūdzības motīvus; 4) pretsūdzības motīvus vai paskaidrojumu būtību.

Motīvu daļā norāda: 1) noraidot kasācijas sūdzību – argumentus, kuru dēļ sūdzība noraidīta; 2) apmierinot kasācijas sūdzību – argumentus par apelācijas instances tiesas pieļautajiem tiesību normu pārkāpumiem, to nepareizu iztulkošanu vai kompetences ietvaru pārkāpumu.

Rezolutīvajā daļā tiesa norāda nolēmumu: 1) atstāt spriedumu negrozītu, bet sūdzību noraidīt; 2) atcelt visu spriedumu vai kādā tā daļā un nodot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas vai pirmās instances tiesā; 3) atcelt visu spriedumu vai tā daļu un atstāt pieteikumu bez izskatīšanas vai arī izbeigt tiesvedību, ja otrās instances tiesa nav ievērojusi CPL 219. vai 223.panta noteikumus; 4) grozīt spriedumu daļā par prasības apmēru, ja tas nepareizi noteikts, kļūdaini piemērojot materiālo tiesību normu.

Jāpiekrīt tiesību literatūrā atrodamajam viedoklim, ka tiesas nolēmumu kvalitātes izvērtēšanas aspektā aprakstošā un motīvu daļa atzīstamas par vissvarīgākajām sprieduma

¹ Civilprocesa likuma komentāri. Autoru kolektīvs prof.K.Torgāna un M.Dudeļa vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999, 344.lpp.

sadaļām.¹ Kodolīgi izsakoties, aprakstošā daļa paskaidro, kāpēc konkrētā lieta nonākusi līdz tiesai, savukārt motīvu daļā tiek pateikts, vai un kāpēc šīs lietas nonākšana līdz tiesai ir vai nav pamatota, vai un kāpēc prasība ir apmierināma vai noraidāma. To pašu var attiecināt arī uz tiesas lēmumiem. Par tiesas lēmuma nozīmīgākajām daļām atzīstamas aprakstošā daļa, kur tiesai vai tiesnesim jānorāda jautājumi, par kuriem lēmums pieņemts, un motīvu daļa, kur tiesai vai tiesnesim jānorāda, kādēļ attiecībā uz šiem jautājumiem pieņemts tieši šāds lēmums.

Ņemot vērā, ka nolēmuma aprakstošās daļas pamatuzdevums ir atspoguļot to, kāpēc konkrētajā situācijā ir radies strīds un kāds ir procesa dalībnieku viedoklis saistībā ar šo strīdu, veiksmīgi uzrakstītas aprakstošās daļas „atslēga” ir korekts un loģiski secīgi (konspektīvi) izklāstīts saprotams atstāstījums. Var uzskatīt, ka korekti sastādīta nolēmuma aprakstošā daļa ir priekšnoteikums nolēmuma motīvu daļas pareizai un pilnīgai izpratnei. Nevar noliegt, ka tieši lietas faktiskie apstākļi ir tie, uz kuriem balstoties tiesa vai tiesnesis izsaka argumentus nolēmuma motīvu daļā un sniedz šo faktisko apstākļu juridisko novērtējumu. Līdz ar to, ja nolēmuma lasītājs nav uztvēris lietas faktiskos apstākļus vai tie ir izklāstīti nepilnīgi, ir šaubas par to, vai šāda nolēmuma motīvu daļa būs saprotama.

Veiksmīgas motīvu daļas veidošana savukārt ir krietni sarežģītāka, ņemot vērā to, ka tiesas nolēmuma motīvu daļa pamatā sastāv (tai būtu jā sastāv) no argumentiem. Tāpēc uz to attiecināmas juridiskajā literatūrā paustās atziņas par argumentu veidošanu.

Ir atzīts, ka veidot pamatotu tiesisku argumentu ir vienkārši – jāatrod piemērojamais likums, tas jāpiemēro lietas faktiskajiem apstākļiem un jānonāk pie tāda rezultāta, kas pierāda iznākuma atbilstību likumam un tiesībām.² Praksē gan nākas sastapties arī ar sarežģītākiem argumentiem, tomēr būtībā jebkura tiesiska argumenta veidošanā ir trīs pamatposmi – likuma izskaidrošana, likuma piemērošana un secinājuma izdarīšana. Tiesību piemērotājam, tostarp arī tiesai vai tiesnesim, argumentācija līdz ar to būtu jāveido, norādot piemērojamo tiesību normu, iztulkojot to, tad subsumējot lietas faktiskos apstākļus piemērojamās tiesību normas tiesiskajam sastāvam, un tādējādi juridiskā siloģisma ceļā nonākot pie lietas atrisinājuma kā pie tiesību normā norādītajām tiesiskajām sekām.

Līdzīgus principus minējis arī Dr.iur. Jānis Neimanis, norādot, ka tiesību piemērotāja uzdevums ir, izmantojot tiesību zinātnes atziņas un juridiskās metodes zināšanas, meklēt spēkā

¹ Skujeniece V. Latvijas tiesu spriedumu kvalitātes problēmas. Sabiedriskās politikas centrs „Providus”. Rīga: „Nordik”, 2003, 13.lpp.

² Broka B., Džohansens S. Juridiskā analīze un tekstu rakstīšana. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 90.lpp.

esošās tiesības un pieņemt lēmumu, kas atstāj ietekmi uz faktiskās situācijas dalībniekiem. Tiesību piemērotājs pieņem savu nolēmumu, izdarot secinājumus. Šie secinājumi tiesību piemērotājam ir jāpamato. Šo tiesību piemērošanas aspektu apskata juridiskās argumentācijas zinātne.¹

Dr.iur.Aivars Līcis kā savu vienīgo komentāru pie CPL panta par sprieduma formu un saturu ir norādījis, ka „nepilnīgi, likuma prasībām neatbilstoši spriedumi sastopami diezgan bieži. Kā liecina prakse, visbiežāk pienācīgi netiek sastādīta sprieduma motīvu daļa”.² Šī atziņa vienlīdz attiecināma arī uz tiesas lēmumiem, jo prakse liecina, ka arī tur galvenais klupšanas akmens ir tieši motīvu daļas kvalitāte.

Prasība ievērot visas minētās sprieduma formas un satura prasības izriet no CPL 189.panta trešās daļas noteikumiem, saskaņā ar kuriem spriedumam jābūt likumīgam un pamatotam. CPL 190.pantā noteikts, kāds spriedums ir likumīgs un pamatots. Kā izriet no minētajā pantā iekļautajām tiesību normām, spriedums ir likumīgs tad, ja tiesa, to taisot, ir vadījusies pēc materiālo un procesuālo tiesību normām. Savukārt spriedums ir pamatots, ja tiesa to pamatojusi ar apstākļiem, kas nodibināti ar pierādījumiem lietā. Autora ieskatā gan šāds nolēmuma likumības un pamatotības izskaidrojums varētu būt veiksmīgāks – īpaši tas attiecināms uz pamatotības jēdzienu. Autora ieskatā nolēmums ir likumīgs tad, ja tajā izspriests (izlemts) pēc būtības atbilst tiesību normām – proti, nepietiek, ka tiesa ir vadījusies pēc tiesību normām, jo iespējams, ka tiesa tās piemērojusi pretēji to jēgai. Savukārt attiecībā uz pamatotību likumdevējs tiešā tekstā pievērsies tikai vienam pamatotības aspektam – tam, ka tiesas sniegtajam strīda atrisinājumam jābalstās uz pārbaudītiem un pierādītiem lietas faktiskajiem apstākļiem, kas atbilst piemēroto tiesību normu tiesiskajam sastāvam. Autors uzskata, ka tiesību uz taisnīgu tiesu kontekstā (ko autors sīkāk analizēs darba nākošajā nodaļā) nedrīkst aizmirst arī otru pamatotības nozīmi – to, ka nolēmumam jā satur pamatojums, kāpēc tiesa izspriedusi tā un ne citādi. Šajā kontekstā jēdzieni pamatojums un pamatotība nozīmē to, ka nolēmumam jā satur argumentācija, kāpēc uz konstatētajiem faktiskajiem apstākļiem attiecināmas piemērotās tiesību normas un kāpēc šīs normas interpretējamās tā un ne citādi.

Ievērojot minēto, atzīstams, ka tikai tāds spriedums, kura visas četras daļas atbilst iepriekš norādītajām prasībām, būs atzīstams par likumīgu un pamatotu.

¹ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004, 125.lpp.

² Civilprocesa likuma komentāri. Autoru kolektīvs prof.K.Torgāna un M.Dudeļa vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999, 151.lpp.

Papildus prasībai par nolēmuma saprotamību un motivāciju, kas tieši noteikta tiesību normās, jānorāda no Satversmes 91.pantā nostiprinātā vienlīdzības principa izrietošā prasība katras lietas ietvaros ievērot pastāvošo judikatūru līdzīgās lietās. Proti, vienlīdzības princips noteic, ka „pastāvot vienādiem faktiskajiem un tiesiskajiem lietas apstākļiem, iestāde un tiesa pieņem vienādus lēmumus (pastāvot atšķirīgiem faktiskajiem vai tiesiskajiem lietas apstākļiem, – atšķirīgus lēmumus) [..]” (šādi vienlīdzības princips skaidrots Administratīvā procesa likuma¹ (turpmāk – APL) 6.pantā, bet, ņemot vērā, ka šis princips ir konstitucionāla ranga, tas vienlīdz attiecināms arī uz civillietu izskatīšanu). Lai vienādas (pareizāk sakot – analogas) lietas izspriestu vienādi, tiesai jāņem vērā tās iepriekšējā prakse analogās lietās.

Tas nozīmē, ka tiesai, arī civilprocesa ietvaros, ir pienākums nolēmuma motīvu daļā norādīt, ka tā pievienojas pastāvošajai judikatūrai (dodot atsauces un norādot, ka lietā konstatētie faktiskie un tiesiskie apstākļi ir vienādi ar citas, jau izspriestas lietas tiesiskajiem un faktiskajiem apstākļiem) vai – tieši pretēji – kādēļ tā izvēlas spriest atšķirīgi no pastāvošās judikatūras (argumentējot, ka izskatāmās lietas faktiskie vai tiesiskie apstākļi atšķiras no iepriekš izskatītu līdzīgu lietu faktiskajiem vai tiesiskajiem apstākļiem).

Minētais izriet no vienlīdzības principa un ar to saistītā pienākuma ievērot judikatūru (CPL 5.panta sestā daļa). Likumdevējs arīdzan plānojis šo pienākumu īpaši uzsvērt, par ko liecina tas, ka Saeimā pirmajā lasījumā izskatītā likumprojekta „Tiesu iekārtas likums” 10.pants satur normu, ka tiesnesis, lietas izskatīšanā atkāpjoties no pastāvošās judikatūras, pienācīgi argumentē savu viedokli.² Var atzīt, ka šāda prasība iekļaujas pie CPL nostiprinātās prasības pēc sprieduma un arī lēmuma pamatotības. Saskatot atkāpi no iedibinātās judikatūras, bet nepastāvot pienācīgam šādas atkāpes pamatojumam, ir iemesls uzskatīt, ka šāds nolēmums nav pamatots. Šādā gadījumā ne lietas dalībniekiem, ne nolēmuma lasītājam nav skaidrs, kādu argumentu dēļ tiesa, pastāvot tādiem pašiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem kā citā, jau izspriestā lietā, ir pieņēmusi atšķirīga satura nolēmumu. Iespējams, ka šādai atkāpei no pastāvošās judikatūras ir dibināts iemesls (piemēram, izskatāmās lietas faktiskie vai tiesiskie apstākļi, pretēji lietas dalībnieku uzskatam, nemaz nav tādi paši kā jau izspriestā lietā vai arī tiesai ir nopietns iemesls izdarīt atkāpi no nostiprinātās judikatūras), tomēr gadījumā, kad tas nav saprotami paskaidrots nolēmuma tekstā, šādu nolēmumu nevar atzīt par pamatotu.

¹ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14.novembris, nr.164.

² Likumprojekts „Tiesu iekārtas likums”. Izskatīts Saeimā pirmajā lasījumā 2006.gada 7.decembrī. <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/6E4359C94897F2CAC2257237003CEBA4?OpenDocument> (aplūkots 2009. 28.aprīlis).

Šāda rīcība no tiesas (vai tiesneša) puses lieku reizi rada jautājumus un šaubas par tiesu varas godprātību un likumību. Jo nolēmuma lasītājam, kurš zina, ka tiesa jau reiz ir izskatījusi lietu ar analogiem faktiskajiem un juridiskajiem apstākļiem un pieņēmusi tajā noteikta satura nolēmumu, rodas loģisks jautājums, kādēļ tiesa (vai tiesnesis) šajā lietā ir nolēmusi atšķirīgi. Neatrodot atbildi uz šo jautājumu nolēmuma tekstā, lasītājam rodas iespaids, ka tiesa, iespējams, ir „nopirkta” vai nespriež taisnīgu tiesu, un tas vēl vairāk pastiprina sabiedrības skeptisko viedokli par tiesu varu un tās uzticamību kopumā. Līdz ar to gadījumā, kad tiesai ir dibināts iemesls atkāpties no pastāvošās judikatūras līdzīgās lietās, ir īpaši būtiski ievērot pamatojuma norādīšanas pienākumu.

Līdzīga satura norma pašreiz iekļauta CPL attiecībā uz kasācijas instances tiesas norādījumu obligātumu. Tā CPL 476.panta pirmajā daļā norādīts, ka likuma tulkojums, kas izteikts kasācijas instances tiesas spriedumā, ir obligāts tiesai, kas šo lietu izskata no jauna. Vienlaikus panta otrā daļa noteic, ka kasācijas instances tiesa nenorāda savā spriedumā, kāds spriedums jātaisa, izskatot lietu no jauna. Līdz ar to pašreizējais CPL regulējums tieši paredz pienākumu zemākas instances tiesai piemērot kasācijas instances tiesas atziņas tās pašas lietas ietvaros, kurā tās izteiktas, gadījumā, kad zemākas instances tiesa šo lietu izskata atkārtoti. Tomēr, kaut arī minētajā pantā tiešā tekstā nenoteikts, šāds pienākums ir tiesām, arī izskatot citas lietas ar analogiem faktiskiem un tiesiskiem apstākļiem.

1.2. Nolēmumiem izvirzītās prasības ārvalstīs

Pamata prasības, kas tiesas nolēmumam saskaņā ar procesuālajām tiesību normām tiek izvirzītas ne tikai Latvijā, bet arī ārvalstīs, ir likumība un pamatotība.¹

Tiesas nolēmums ir likumīgs, ja tas ir pieņemts likumā noteiktā procesuālā kārtībā, un pēc satura atbilst piemērojamajām materiālo tiesību normām. Tiesas nolēmums ir pamatots, ja lietas iznākumu ietekmējošie fakti ir apstiprināti ar tiesas pārbaudītiem pierādījumiem, kas atbilst tiesību normu prasībām par to pieļaujamību un attiecināmību, vai apstākļiem, kurus nav

¹ Tāds pats nosacījums iekļauts arī, piemēram, Igaunijas Civilprocesa kodeksa 436.pantā un Azerbaidžānas Civilprocesa kodeksa 217.pantā.

jāpierāda, un ja tas satur tiesas secinājumus, kas izriet no tiesību normām un noskaidrotajiem faktiem. Šīs divas ir tiesas nolēmumam kā juridiskam dokumentam izvirzītās pamatprasības.¹

Krievijas Civilprocesa kodeksa komentāros pausts viedoklis, ka tiesas spriedumam kā dokumentam, ar kuru materiāltiesisku strīdu izspriež pēc būtības, papildus izvirzāmas arī tādas prasības kā pilnība, noteiktība (kategoriskums) un beznosacījumu raksturs. Tiesas spriedums atzīstams par pilnīgu, ja satur atbildes uz visiem prasītāja un trešo personu prasījumiem, kā arī atbildētāja izvirzītajiem iebildumiem. Tiesas spriedums ir noteikts, ja tas apstiprina kādu konkrētu subjektīvo tiesību vai tiesisku pienākumu pastāvēšanu un tā rezolutīvā daļa nedod tiesības izvēlēties tā izpildes veidu un kārtību. Tiesas spriedumam ir beznosacījuma raksturs, ja tā spēks nav atkarīgs no kādu nosacījumu iestāšanās vai neiestāšanās.²

Šī darba ietvaros apskatītie praktiski visi ārvalstu civilprocesuālie likumi, tāpat kā Latvijas Civilprocesa likums, paredz, ka tiesas spriedums sastāv no četrām daļām – ievaddaļas, aprakstošās daļas, motīvu daļas un rezolutīvās daļas. Ievaddaļā norādāma, piemēram, tāda informācija kā tiesas sprieduma pieņemšanas datums un vieta, tiesas nosaukums un sastāvs, lietas dalībnieki. Aprakstošajā daļā jāatspoguļo prasītāja prasījumi, atbildētāja iebildumi, citu lietas dalībnieku paskaidrojumi. Motīvu daļā jānorāda tiesas konstatētie lietas apstākļi, pierādījumi, uz kuru pamata izdarīti secinājumi par lietas apstākļiem, piemērotās tiesību normas u.tml.. Savukārt rezolutīvā daļa satur tiesas secinājumu par prasības apmierināšanu vai noraidīšanu, tiesas izdevumu segšanas kārtību, kā arī norādi par tiesas sprieduma pārsūdzēšanas kārtību un termiņu.

Kā jau iepriekš minēts, par tiesas sprieduma nozīmīgāko daļu var atzīt motīvu daļu, kas satur atbildes uz lietas dalībnieku argumentiem un, pats galvenais, tiesas izdarītos secinājumus. Tādēļ turpmāk, aplūkojot ārvalstu civilprocesa likumus, īpaša uzmanība tiks pievērsta to prasībām attiecībā uz tiesas sprieduma motīvu daļu.

Azerbaidžānas Civilprocesa kodeksa 218.pants noteic, ka sprieduma taisīšanas laikā tiesai ir jānovērtē pierādījumus, jāizspriež, kuri no tiem ir būtiski, jākonstatē starp pusēm pastāvošās tiesiskās attiecības, jānosaka lietā piemērojamās tiesību normas un jāsecina, vai prasība ir apmierināma vai noraidāma. Tiesas spriedumam ir jāattiecas tikai uz tām prasībām,

¹ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации в схемах с комментариями. Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2004, стр.107.

² Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации в схемах с комментариями. Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2004, стр.107.

ko izvirzījuši lietas dalībnieki. Tikai likumā noteiktos izņēmuma gadījumos tiesai ir tiesības pārkāpt prasījuma robežas.

Azerbaidžānas Civilprocesa kodeksa 220.pants izvirza citu valstu likumos neierakstītu, tomēr pašsaprotamu prasību, lai tiesas spriedums tiktu sastādīts skaidrā valodā.

Tas sastāv no ievaddaļas, aprakstošās, motīvu un rezolutīvās daļas. Motīvu daļā jāatspoguļo tiesas nodibinātie lietas apstākļi, pierādījumi, kas pamato tiesas secinājumus, argumenti, uz kuru pamata kāds no pierādījumiem nav ņemts vērā, normatīvie akti, uz kuriem atsaukušies lietas dalībnieki, kā arī normatīvie akti, kurus piemērojusi tiesa. Gadījumā, kad atbildētājs atzīst prasību, motīvu daļā pieļaujams norādīt tikai uz šo atzīšanu un tiesas piekrišanu tai.

Savukārt Ķīnas Tautas Republikas Civilprocesa likuma¹ 138.pants izsmeļoši paredz, ka tiesas spriedumam jāsaturs šādu informāciju: 1) lietas ierosināšanas pamats, prasījumi, kā arī lietas faktiskie apstākļi un argumenti; 2) fakti un argumenti, kas ir sprieduma pamatā, kā arī piemērotās tiesību normas; 3) tiesas nolēmums un tiesas izdevumu segšanas kārtība; 4) nolēmuma pārsūdzēšanas termiņš un tiesa, kurā sūdzība iesniedzama. Atbilstoši tiesas sprieduma teksta iedalījumam četrās daļās, norādītā informācija būtu pieskaitāma aprakstošajai, motīvu un rezolutīvajai daļai. Ķīnas Tautas Republikas Civilprocesa likums neparedz to, kāda informācija ir norādāma sprieduma ievaddaļā.

Savukārt attiecībā uz tiesas lēmumiem Ķīnas Tautas Republikas Civilprocesa likuma 140.panta paredz kopskaitā 11 gadījumus, kad tiesa var pieņemt lēmumu (kas, līdzīgi kā Latvijā, ir gadījumi, kad tiesa lietu neizsprīž pēc būtības), un atsevišķas lēmuma noformēšanas formas prasības attiecībā uz lēmuma parakstīšanu, apzīmogošanu un stāšanos spēkā. Nekādi citi noteikumi attiecībā uz lēmuma satura un formas prasībām likumā nav iekļauti.

Arī Armēnijas Civilprocesa kodeksa² 132.pants, tāpat kā iepriekš norādītie civilprocesa likumi, paredz, ka tiesas spriedums sastāv no ievaddaļas, aprakstošās, motīvu un rezolutīvās daļas. Motīvu daļā jānorāda tiesas konstatētos faktiskos apstākļus, pierādījumus, uz kuriem tie balstīti, iemeslus, kuru dēļ kāds no pierādījumiem nav ņemts vērā, kā arī tiesas piemērotās tiesību normas. Atšķirībā no Latvijas CPL 193.panta piektās daļas, Armēnijas Civilprocesa

¹ Civil Procedure Law of the People's Republic of China, 9th of April 1991.
<http://www.lawinfochina.com/law/display.asp?id=6459&keyword=> (accessed 2009. 2.April).

² Civil Procedure Code of the Republic of Armenia 17th of June 1998.
http://www.parliament.am/law_docs/070898HO247eng.pdf?lang=eng (accessed 2009. 2.April).

kodekss neparedz, ka tiesai sprieduma motīvu daļā jānorāda konstatēto lietas apstākļu juridisko novērtējumu un tiesas secinājumus par prasības pamatotību vai nepamatotību.

Attiecībā uz tiesas lēmumu Armēnijas Civilprocesa kodeksa 144.pants paredz, ka gadījumos, kad lēmums tiek pieņemts atsevišķa dokumenta veidā, tam jāsaturs šādas sastāvdaļas: 1) tiesas nosaukums; tiesas sastāvs; lietas numurs; lēmuma pieņemšanas datums; lēmuma temats; 2) lietas dalībnieku vārdi un uzvārdi (nosaukumi); 3) jautājums, par kuru tiek pieņemts lēmums; 4) motīvi, saskaņā ar kuriem tiesa izdara secinājumus, atsaucoties arī uz normatīvajiem tiesību aktiem un citiem tiesību avotiem; 5) izskatāmā jautājuma gala risinājums; 6) lēmuma pārsūdzēšanas termiņš un kārtība, ja lēmums ir pārsūdzams.

Turklāt Armēnijas Civilprocesa kodeksa 144.pants noteic, ka par jautājumiem, kas prasa risinājumu lietas izskatīšanas gaitā, tiesa var pieņemt lēmumu, nenoformējot to kā atsevišķu dokumentu. Šādu lēmumu tiesa paziņo mutiski, un tas tiek ierakstīts tiesas sēdes protokolā.

Salīdzinot šo regulējumu attiecībā uz tiesas lēmumiem ar Latvijas CPL prasībām, papildus atšķirībām detaļās (piemēram, CPL neprasa lēmumā norādīt lietas numuru, savukārt Armēnijas Civilprocesa kodekss neprasa norādīt lēmuma pieņemšanas vietu) var norādīt uz to, ka Armēnijas Civilprocesa kodeksā īpaši uzsvērta prasība reizē ar lēmuma motīviem atsaukties uz piemērotajiem normatīvajiem tiesību aktiem un citiem tiesību avotiem. Lai arī šādas normas neesamība CPL nenozīmē, ka tiesai nevajadzētu vai tā nedrīkstētu lēmuma motīvu daļā atsaukties uz izmantotajiem tiesību avotiem, turpmāk darbā analizētā tiesu prakse dažkārt liecina, ka šādu prasību tiesas mēdz ievērot nepilnīgi.

Arī Lietuvas Civilprocesa kodeksa¹ 270.pants paredz, ka tiesas spriedumam ir ievaddaļa, aprakstošā daļa, motīvu daļa un rezolutīvā daļa. Motīvu daļā ir jāatspoguļo: 1) tiesas secinājumi; 2) to pierādījumu novērtējums, uz kuriem secinājumi pamatoti; 3) argumenti, kuru dēļ kāds pierādījums nav ņemts vērā; 4) tiesību normas un tiesu prakse, saskaņā ar kuru tiesa ir pieņēmusi spriedumu.

¹ Civil Procedure Code of the Republic of Lithuania, 28th of February 2002.
<http://64.233.183.132/search?q=cache:qRKR7GX3ZmcJ:www.tm.lt/getfile.aspx%3Fdokid%3Dd9ee4535-0e1f-4f99-a3ed-a0f0e832a47c+Civil+Procedure+Code+of+the+Republic+of+Lithuania&hl=lv&ct=clnk&cd=3&gl=lv>
(accessed 2009. 2.April).

Igaunijas Civilprocesa kodeksa¹ 436.pants izvirza prasību, ka tiesas spriedumam ir jābūt likumīgam un pamatotam. Tiesai ir jābalsta savu spriedumu tikai uz tiem pierādījumiem, kas atrodas lietas materiālos un ir pārbaudīti. Lietas dalībniekiem ir jābūt dotai iespējai iepazīties ar pierādījumiem, ar kuriem tiesa ir pamatojusi savu spriedumu, kā arī izteikt savu viedokli par apstākļiem, uz kuru pamata tiesa ir taisījusi spriedumu.

Igaunijas Civilprocesa kodeksa 438.pants paredz, ka tiesai sprieduma taisīšanas laikā ir jānovērtē lietā esošie pierādījumi, jākonstatē, kādi fakti ir nodibināti, kādas tiesību normas ir piemērojamas izskatāmajā lietā un vai prasība ir apmierināma vai noraidāma.

Tiesas spriedums sastāv no ievaddaļas, aprakstošās, motīvu un rezolutīvās daļas. Motīvu daļā jānorāda tiesas konstatētie fakti, uz to pamata izdarītie secinājumi, pierādījumi par labu tiesas secinājumiem un tiesas piemērotās tiesību normas. Tiesai ir jāpamato, kādēļ tā noraida kādu prasītāja vai atbildētāja argumentu. Tiesas spriedumā jāatspoguļo tiesas veiktā visu pierādījumu analīze. Ja tiesa neņem vērā kādu no pierādījumiem, spriedumā ir jānorāda attiecīgs pamatojums.

Tiesas lēmumi Igaunijas Civilprocesa kodeksa 464.panta otrajā daļā iedalīti divās daļās – mutiski un rakstveidā izteikti. Mutiski lēmumi tiek ierakstīti tiesas sēdes protokolā, savukārt prasība noformēt lēmumu rakstveidā ir attiecināta tikai uz tādiem lēmumiem, kuri saskaņā ar likumu ir pārsūdzami apelācijas kārtībā. Arī prasības attiecībā uz tiesas lēmuma saturu likumdevējs 465.panta otrajā daļā ir attiecinājis tikai uz rakstveida un apelācijas kārtībā pārsūdzamu lēmumu. Proti, lēmumā norādāma šāda informācija: 1) tiesas nosaukums un tiesneša uzvārds; 2) lēmuma pieņemšanas laiks un vieta; 3) civillietas numurs; 4) lietas dalībnieku un/vai viņu pārstāvju vārdi un uzvārdi (nosaukumi); 5) tiesvedības priekšmets, kurā tiek pieņemts lēmums; 6) lēmuma priekšmets; 7) lēmuma gala rezultāts, tā pārsūdzības kārtība un termiņš; 8) argumenti, saskaņā ar kuriem tiesa nonākusi pie gala rezultāta, un normatīvie akti, uz kuru pamata tiesa pieņēmusi lēmumu.

Arī Igaunijas Civilprocesa kodeksā, līdzīgi kā Armēnijas Civilprocesa kodeksā ir tieši norādīts uz prasību atsaukties uz normatīvajiem tiesību aktiem, kurus tiesa piemērojusi un uz kuriem balstīts pieņemtais lēmums.

¹ Code of Civil Procedure of the Republic of Estonia, 20th of April 2005.
<http://www.legaltext.ee/text/en/X90041.htm> (accessed 2009. 2.April).

Kā atšķirīgāku piemēru var norādīt Francijas Civilprocesa kodeksu.¹ Tā 454.pants noteic, ka tiesas spriedumā jānorāda šādu informāciju: tiesas nosaukums; tiesas sastāvā esošo tiesnešu uzvārdi; sprieduma taisīšanas datums, kā arī lietas dalībnieku un/vai to pārstāvju vārdi un uzvārdi. Pielīdzinot šo informāciju kādai no mums pazīstamām sprieduma daļām, secināms, ka šajā pantā norādīta sprieduma ievaddaļā iekļaujamā informācija. Civilprocesa kodeksa 455.pants paredz, ka spriedumā jānorāda pušu izteiktie prasījumi un to pamatojums. Spriedumā jānorāda arī tā argumenti.

Minētās tiesību normas ir vienīgās, kas reglamentē tiesas sprieduma saturu un tā sastāvdaļas. Salīdzinājumā ar Latvijas CPL un iepriekš norādīto ārvalstu civilprocesa likumu regulējumu, Francijas Civilprocesa kodekss daudz vispārīgāk un skopāk reglamentē to, kāda satura informācija norādāma spriedumā. Nav regulējuma attiecībā uz to, kā spriedumā jāatspoguļo pierādījumu analīze, un nav noteikts, ka tiesas secinājumiem jābūt balstītiem uz lietā konstatēto faktu un savākto pierādījumu analīzes.

Aplūkotie ārvalstu civilprocesa likumi, salīdzinot tos ar Latvijas CPL normām, pārsvarā paredz ļoti līdzīgu regulējumu attiecībā uz tiesas nolēmumu struktūru, obligātajiem elementiem un kvalitātes prasībām. Tas attiecas gan uz sprieduma iedalījumu četrās daļās, gan uz sprieduma motīvu daļas obligātajiem elementiem.

Vispārīgi var sacīt, ka visās valstīs sprieduma motīvu daļā jānorāda tiesas konstatētos faktus, pārbaudītos pierādījumus, piemērotos normatīvos aktus, izdarītos secinājumus un argumentus, kas ir to pamatā – pat valstīs, kuras nav demokrātiskas un kurās līdz ar to netiek garantētas tiesības uz taisnīgu tiesu demokrātiskas valsts izpratnē (piemēram, Ķīna).

Gadījumā, kad tiesību normas *expressis verbis* neparedz, ka tiesas spriedumā jānorāda, piemēram, tiesas izdarītos secinājumus par prasības pamatotību vai nepamatotību, tas autora ieskatā nenozīmē, ka spriedumā šie secinājumi nav atrodamī. Analizējot ārvalstu normatīvos aktus, jāņem vērā, ka tie ne vienmēr ir izsmeļoši un pilnībā saprotami lasītājam, kurš nav pazīstams ar šīs valsts tiesību sistēmu. Tādēļ var pieņemt, ka valstī bez normatīvajiem aktiem pastāv arī zināmas tradīcijas, bez tam ne vienmēr valstis izvēlas pilnīgi visus tiesiskos aspektus ierakstīt tiesību normās.

¹ Code of Civil Procedure of France, 15th of September 2003.
http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/ncpeatext.htm#SUB-SECTION%20I%20THE%20ORAL%20ARGUMENTS (accessed 2009. 9.April).

1.3. Nolēmumiem izvirzīto prasību uzlabošanas iespējas

No iepriekš izklāstītā šīs nodaļas ietvaros iespējams izdarīt vairākus secinājumus.

Lai arī saskaņā ar CPL normām gan tiesas spriedumam, gan lēmumam ir četras daļas – ievaddaļa, aprakstošā daļa, motīvu daļa un rezolutīvā daļa –, starp abiem nolēmumu veidiem tomēr ir saskatāmas zināmas atšķirības. It īpaši tas sakāms par nolēmumu motīvu daļām. CPL 193.panta piektā daļa paredz, ka sprieduma motīvu daļā norāda lietā konstatētos faktus, pierādījumus, uz kuriem pamatoti tiesas secinājumi, argumentus, ar kuriem noraidīti tie vai citi pierādījumi, normatīvos aktus, pēc kuriem tiesa vadījusies, un konstatēto lietas apstākļu juridisko novērtējumu, kā arī tiesas secinājumus par prasības pamatoību vai nepamatoību. Savukārt CPL 230.panta pirmās daļas 5.punkts visai skopi noteic, ka lēmumā tiesa vai tiesnesis norāda, citstarp, tā motīvus, nepaskaidrojot sīkāk, ko tie ietver.

Gan norādītais tiesiskais regulējums, gan lēmuma un sprieduma atšķirības pēc būtības liek secināt, ka sprieduma motivācijai izvirzītas ievērojami stingrākas prasības nekā lēmuma motīvu daļai. Vēl vairāk – rezolūcijas veidā noformēti lēmumi nesatur nekādu motivāciju un arī tiesas sēdes protokolā ierakstītos lēmumos motivācija norādīta ļoti ierobežotā apjomā, ja vispār ir norādīta. Secinājums, ka tiesas lēmumiem nav jābūt tik izsmeloši motivētiem, ir pamatojams ar civilprocesa būtību kopumā. Proti, jebkura tiesas procesa rezultāts, ko vēlas sasniegt procesa dalībnieki, ir to starpā esoša strīda atrisināšanas pēc būtības un tiesas atbilde uz strīdus jautājumu – tātad tiesas spriedums. Līdz ar to var teikt, ka tiesas spriedums ir nosacīti „galvenais” nolēmums un kā tādām tam jābūt visizvērstāk motivētam un pamatotam. Turklāt no Satversmē garantētajām pamattiesībām uz taisnīgu tiesu ir atvasināmas personas tiesības saņemt šo „galveno” nolēmumu saprātīgā termiņā, no kā savukārt izriet prasība pēc tiesas procesa efektivitātes. Prasība jebkuru procesa gaitā sastādāmu tiesas vai tiesneša lēmumu izvērsti argumentēt padarītu šo procesu lēnu un tātad arī neefektīvu.

Neskatoties uz iepriekš minēto, autora ieskatā ir izdalāmi atsevišķi tiesas lēmumi, kuru motivācijai izvirzāmas tikpat augstas prasības kā tiesas spriedumam. Tie ir lēmumi, ar kuriem tiesas process noslēdzas un tiesas sprieduma procesa gala rezultātā nemaz nav. Proti, lēmumi, kuri tiešā veidā liedz personai iespēju saņemt tiesas nolēmumu, ar kuru lieta tiktu atrisināta pēc būtības, tātad liedz pieeju tiesai, ierobežo tiesības uz taisnīgu tiesu. Piemēram, lēmums par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu (CPL 132.pants), lēmums par tiesvedības izbeigšanu (CPL 224.pants), lēmums par prasības atstāšanu bez izskatīšanas (CPL 219.pants).

Autora ieskatā gadījumos, kad galīgais tiesas (tiesneša) nolēmums lietā sakarā ar prasības pieteikumu ir nevis spriedums, bet lēmums, tam ir jābūt tikpat izvērsti pamatotam kā spriedumam un uz to attiecināmas CPL prasības attiecībā uz tiesas sprieduma motīvu daļu. Pieļaujot pretējo, rodas situācija, kad prasītājs (un arī pārējie lietas dalībnieki) nesaņem atbildi pēc būtības uz jautājumu, kāpēc šajā lietā netiks taisīts tiesas spriedums, proti, kāpēc prasītājam tiek liegtas tiesības uz tiesu. Šāda situācija būtu traktējama kā personas tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums.

Izvērtējot CPL regulējumu attiecībā uz augstāk norādītajiem lēmumiem, jāsecina, ka likumdevējs ir paredzējis, ka tiem jābūt motivētiem un tos jā sastāda atsevišķa procesuāla dokumenta formā – gan lēmums par tiesvedības izbeigšanu, gan lēmums par prasības atstāšanu bez izskatīšanas. Attiecībā uz lēmumu par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu CPL 132.panta otrās daļas noteikumi *expressis verbis* neparedz, ka šis lēmums sastādāms atsevišķa procesuāla dokumenta veidā, ir noteikts vien tas, ka lēmumu līdz ar iesniegto prasības pieteikumu izsniedz prasītājam. No šāda regulējuma varētu secināt, ka arī šim lēmumam jābūt sastādītam atsevišķa procesuāla dokumenta formā.

Tomēr precizitātes un regulējuma sistēmiskas saskaņošanas dēļ autors iesaka arī attiecībā uz lēmumu par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu norādīt, ka to pieņem kā atsevišķu procesuālu dokumentu.

Līdz ar to CPL 132.panta otrā daļa aiz vārdiem „pieņem motivētu lēmumu” būtu papildināma ar vārdiem „ko pieņem atsevišķa procesuāla dokumenta veidā”. Tādējādi tiesiskais regulējums kļūtu skaidrāks un saskaņots ar pārējiem šāda veida lēmumiem, ko regulē CPL normas. Ar šādu regulējumu likumdevējs ir novērsis situāciju, ka persona nesaņem strīdus risinājumu pēc būtības – tiesas spriedumu, un turklāt lēmums, ar kuru tiesas process tiek pabeigts (vai nemaz netiek uzsākts) nesatur motivāciju.

Attiecībā uz atšķirībām tiesas nolēmumu motivācijas apjomā un detalizācijas pakāpē jānorāda arī atšķirības starp pirmās instances, apelācijas instances un kasācijas instances tiesas spriedumiem. Regulējums par pirmās instances tiesas sprieduma motīvu daļu CPL ir visizsmeļošākais, nosakot, ka tajā jānorāda: lietā konstatētie fakti un pierādījumi, uz kuriem pamatoti tiesas secinājumi; 2) argumenti, ar kuriem noraidīti tie vai citi pierādījumi; 3) normatīvie akti, pēc kuriem tiesa vadījies; 4) konstatēto lietas apstākļu juridiskais novērtējums; 5) tiesas secinājumi par prasības pamatotību vai nepamatotību; 6) ja atbildētājs pilnībā atzinis prasību, sprieduma motīvu daļā iekļauj tikai norādi uz normatīvajiem aktiem,

pēc kuriem tiesa vadījies. Salīdzinājumam var norādīt, ka administratīvajā procesā bez visām jau iepriekš norādītajām sastāvdaļām spriedumu motīvu daļai APL 251.panta piektās daļas 4.punktā noteikta prasība norādīt atsaucē uz tiesas spriedumiem un juridisko literatūru, kā arī citu speciālo literatūru, ko tiesa izmantojusi savā argumentācijā. Lai arī šādas normas neesamība CPL nenozīmē, ka tiesa nedrīkst vai tai nevajadzētu savu argumentāciju papildināt ar atsaucēm uz literatūras avotiem vai tiesas spriedumiem, tomēr turpmāk darbā analizētā tiesu prakse liecina, ka šādas prasības sevišķa uzsvēršana normas tekstā varētu noderēt nolēmumu kvalitātes uzlabošanai.

Tādēļ autora ieskatā būtu lietderīgi precizēt CPL 193.panta piekto daļu un 230.panta pirmās daļas 5.punktu attiecībā uz sprieduma un lēmuma motīvu daļā norādāmo informāciju, līdzīgi tam, kā tas noteikts atsevišķos ārvalstu civilprocesa likumos un arī APL. Tā CPL 193.panta piektās daļas otro un trešo teikumu būtu ieteicams izteikt šādā redakcijā: „Šajā daļā norāda arī normatīvos aktus **un citus tiesību avotus**, pēc kuriem tiesa vadījies, un konstatēto lietas apstākļu juridisko novērtējumu, kā arī tiesas secinājumus par prasības pamatotību vai nepamatotību. Ja atbildētājs pilnībā atzinis prasību, sprieduma motīvu daļā iekļauj tikai norādi uz normatīvajiem aktiem **un citiem tiesību avotiem**, pēc kuriem tiesa vadījies.” Savukārt CPL 230.panta pirmās daļas 5.punkts aiz vārdiem „lēmuma motīvus” būtu papildināms ar vārdiem „norādot normatīvos aktus un citus tiesību avotus, pēc kuriem tiesa vadījies”.

Ar šādiem, no vienas puses, nelieliem precizējumiem var vēlreiz vērst tiesu un tiesnešu uzmanību uz nepieciešamību ne tikai norādīt likumu, tā pantu vai panta daļu, bet arī citus piemērotos tiesību avotus – piemēram, judikatūru un tiesību doktrīnu. Tādējādi tiesu nolēmumi kļūtu pamatotāki un lasītājiem saprotamāki, kā rezultātā būtu iespējams izvairīties no daļas apelācijas, kasācijas vai blakus sūdzību, kuras lietas dalībnieki iesnieguši tādēļ, ka nolēmums nav saprotami un skaidri argumentēts. Šāds regulējums vienlaikus sasauca arī ar šajā darbā iepriekš norādīto ieteikumu precizēt sprieduma likumības un pamatotības jēdzienu un tā saturu. Līdz ar to tiesai vai tiesnesim ir ne tikai jānorāda piemērotās tiesību normas vai jāsniedz to citāti, bet gan jāsniedz izsmeļošāks nolēmuma pamatojums, norādot arī uz citiem piemērotajiem tiesību avotiem un vienlaikus izskaidrojot tajos pausto atziņu piemērošanu konkrētās lietas faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem.

Savukārt attiecībā uz apelācijas instances tiesas spriedumu likumdevējs CPL 432.pantā izteicies, ka to taīsa un sastāda tādā kārtībā, kas noteikta pirmās instances tiesas spriedumam, ievērojot šajā pantā noteiktās īpatnības. Motīvu daļā papildus norādāma tiesas attieksme pret

pirmās instances tiesas spriedumu un apelācijas (pretapelācijas) sūdzību. Kā redzams, CPL neparedz nekādus gadījumus, kad tiesa būtu atbrīvota no pienākuma norādīt visas CPL 193.pantā minētos sprieduma motīvu daļas elementus.

Kā veiksmīgu piemēru var minēt APL 307.panta ceturtās daļas noteikumus, saskaņā ar kuriem tiesa, izskatot lietu un atzīstot, ka zemākās instances tiesas spriedumā ietvertais pamatojums ir pareizs un pilnībā pietiekams, sprieduma motīvu daļā var norādīt, ka pievienojas zemākās instances tiesas sprieduma motivācijai. Šādā gadījumā tiesa var nenorādīt tos apsvērumus, kas noteikti attiecībā uz pirmās instances tiesas sprieduma motīvu daļu. Tādu pat regulējumu attiecībā uz tiesas lēmumu blakus sūdzības izskatīšanas gadījumā paredz APL 286.panta trešās daļas noteikumi.

Tādējādi administratīvajā procesā, atšķirībā no civilprocesa, paredzēta iespēja sastādīt tiesas nolēmumu saskaņā ar „atvieglotiem” noteikumiem, pastāvot zināmiem apstākļiem. Lai arī šāds regulējums nenoliedzami atvieglo tiesas darbu, tai pat laikā tam var izvirzīt pārmetumu, ka tiek aizskartas personas tiesības uz taisnīgu tiesu, jo apelācijas instances tiesa nav sniegusi savu vērtējumu lietas apstākļiem un izteikusi savu viedokli un apelācijas instances tiesas nolēmums nav motivēts. Proti, šis viens teikums „tiesa atzīst, ka zemākās instances tiesas spriedumā (lēmumā) ietvertais pamatojums ir pareizs un pilnībā pietiekams un pievienojas tā motivācijai, to neatkārtojot” nav tas, ko lietas dalībnieks varētu sagaidīt, pārsūdzot tiesas nolēmumu apelācijas kārtībā un lūdzot augstākas instances tiesu to pārskatīt.

Tomēr autors uzskata – lai arī šādā situācijā apelācijas instances tiesas nolēmuma motīvu daļa ir ļoti konspektīva un varbūt sagādā vilšanos lietas dalībniekiem, šāda regulējuma esamību attaisno procesuālās ekonomijas princips un turklāt personas tiesības uz taisnīgu tiesu arī nav pārkāptas. Iespēja nolēmumā pievienoties zemākās instances tiesas nolēmumā norādītajai motivācijai nenozīmē, ka augstākās instances tiesa nav pienācīgi izskatījusi lietu vai izvērtējusi tās faktiskos un tiesiskos apstākļus. Šajā gadījumā runa ir tikai par augstākās instances tiesas nolēmuma saturu, un attiecībā uz to gadījumā, kad augstākās instances tiesa pievienojas zemākās instances tiesas nolēmumā ietvertajai argumentācijai un secinājumiem, pastāv divi varianti. Pirmkārt, atkārtot zemākās instances tiesas nolēmumā jau izteiktos argumentus un motivāciju (citiem vārdiem, nokopēt zemākās instances tiesas nolēmuma motīvu daļu) vai, otrkārt, šo kopēšanu aizstāt ar teikumu par pievienošanu jau izteiktajai motivācijai, to neatkārtojot. Pēc būtības lietas dalībniekiem rezultāts ir tāds pats – abu instanču tiesas ir vienisprātis par attiecīgā jautājuma risinājumu un tā motivāciju, pie tam augstākās

instances tiesas nolēmums arī ir motivēts – ar tādu pat motivāciju kā zemākās instances tiesas nolēmums.

Līdz ar to nav saskatāms, kā pirmās instances tiesas nolēmuma motīvu daļas iekopēšana apelācijas instances tiesas nolēmumā varētu nodrošināt lietas dalībniekiem tiesības uz „kvalitatīvāku” tiesu, tomēr vienlaikus tiesai darbs tiek ievērojami atvieglots tieši tehniskā – nolēmuma rakstīšanas – ziņā. Vienlaikus jānorāda, ka šāds regulējums nekādā ziņā neliedz augstākās instances tiesai iespēju, pievienojoties argumentācijai, to vēl papildināt, īpaši uzsvērt kādu argumentu vai pievienot jaunus argumentus. It īpaši svarīgi tas ir gadījumos, kad nolēmums nav pārsūdzams un lieta netiks izskatīta pēc būtības, piemēram, jau minētajā gadījumā ar lēmumu par tiesvedības izbeigšanu, prasības atstāšanu bez izskatīšanas u.tml., kuriem izvirzāmas augstākas motivācijas prasības.

Ievērojot iepriekš minēto, autors uzskata, ka šāda iespēja augstākās instances tiesai pievienoties zemākās instances tiesas nolēmumā ietvertajai argumentācijai, to neatkārtojot, ir vēlama no procesuālās ekonomijas principa viedokļa un būtu apsverama arī civilprocesa kontekstā. Tādēļ CPL 432.panta piekto daļu būtu lietderīgi papildināt ar teikumu un CPL 475.panta ceturto daļu būtu lietderīgi papildināt ar 3.punktu šādā redakcijā: „Ja tiesa, izskatot lietu, atzīst, ka zemākās instances tiesas spriedumā ietvertais pamatojums ir pareizs un pilnībā pietiekams, tā sprieduma motīvu daļā var norādīt, ka pievienojas zemākās instances tiesas sprieduma motivācijai. Šādā gadījumā izvērstāks argumentu izklāsts nav nepieciešams.” Savukārt CPL 230.pantu būtu lietderīgi papildināt ar trešo daļu šādā redakcijā: „Gadījumā, kad tiesa, izskatot blakus sūdzību, atzīst, ka zemākās instances tiesas lēmumā ietvertais pamatojums ir pareizs un pilnībā pietiekams, tiesa par blakus sūdzību pieņemtā lēmuma motīvu daļā var norādīt, ka pievienojas zemākās instances tiesas nolēmuma motivācijai. Šādā gadījumā izvērstāks argumentu izklāsts nav nepieciešams.”

Analizējot tiesu nolēmumu formas un satura atbilstību likumdevēja izvirzītajām prasībām, jābūt gatavam sastapties ar situāciju, ka kāda no prasībām nav ievērota vai nav pienācīgi ievērota. Piemēram, nolēmumam var būt konstatējams kāds „defekts” attiecībā uz formas prasībām, nepilnības attiecībā uz likumības prasībām vai nepienācīgs pamatojums. Praksē izplatītākais gadījums – saprotamas, loģiskas un secīgas argumentācijas trūkums.

Konstatējot šādus trūkumus, rodas jautājums, kādas sekas tie atstāj vai var atstāt uz nolēmuma tiesiskumu kopumā. Vai šādu nolēmumu ir iespējams atzīt par tiesisku, proti, uzskatīt, ka personas tiesības uz taisnīgu tiesu ir ievērotas? Kas ir robežšķirtne, kad

nolēmumam izvirzīto prasību neievērošana neietekmē tā tiesiskumu un kad šāds pārkāpums padara nolēmumu par tiesiskuma prasībām neatbilstošu? Citiem vārdiem, ir jānoskaidro, kuras ir tās prasības, kuras ir izšķirošas attiecībā uz nolēmuma tiesiskumu un kuru neievērošana padara to par prettiesisku.

Viens no iespējamajiem kritērijiem šādā situācijā varētu būt nolēmuma gala rezultāts – vai tas ir pareizs jeb atbilstošs materiālo un procesuālo tiesību normām. Var būt gadījumi, kad tiesa ir pēc būtības pareizi novērtējusi lietas apstākļus un lietā esošos pierādījumus, pareizi piemērojusi atbilstošās materiālo un procesuālo tiesību normas un nonākusi pie pareizā risinājuma, un ir tikai viena problēma – no visa minētā nolēmumā ir atspoguļots tikai pēdējais punkts – risinājums. Vai šādā gadījumā, kad risināšanas gaita nav atspoguļota, bet risinājums ir pareizs, ir atzīstams, ka nolēmums kopumā vērtējams kā tiesisks?

Autora ieskatā atbilde uz uzdoto jautājumu ir noliedzoša. Nolēmums nav tikai tā rezolutīvā daļa, un nepietiek ar to vien, ka tā ir pēc būtības pareiza. Nolēmuma tiesiskumam ir nepieciešama arī uzskatāmi atspoguļota un loģiska tiesas argumentu ķēde, kas novedusi tiesu pie nolēmuma rezolutīvās daļas. Līdzīgi kā skolas kontroldarba matemātikas uzdevumā – nepietiek, ka, risinot vienādojumu, tiek ierakstīts tikai gala rezultāts, kaut arī tas būtu pareizs. Ja nav redzama risināšanas gaita, arī pareizā atbilde netiek ieskaitīta.

Līdz ar to pareiza rezolutīvā daļa nav pietiekams pamats sprieduma atzīšanai par likumīgu un pamatotu jeb tiesisku. Kuras citas prasības un to (ne)ievērošana būtu nolēmuma prettiesiskuma kritērijs – to vislabāk pateikt, analizējot konkrētas tiesu lietas un īpaši to motīvu daļas, ko autors darīs turpmākajās darba nodaļās.

Ievērojot minēto un analizējot pieejamo tiesu praksi, secināms, ka ir iespējama situācija, kad tiesas nolēmums atbilst tikai vienai no divām prasībām – vai nu likumībai vai pamatotībai. Var būt situācija, kad tiesas nolēmums ir likumīgs (piemērotas pareizās materiālo un procesuālo tiesību normas un tās pareizi interpretētas, un nolēmuma rezolutīvā daļa pēc būtības ir pareiza), bet nav pamatots (nav uzskatāmi atspoguļots, kā tiesa ir piemērojusi konkrētās tiesību normas, un ar kādiem argumentiem nonākusi pie gala secinājuma), vai arī otrādi.

Autoraprāt, gadījumā, kad nav pienācīgi ievērota kaut vai viena no prasībām, nolēmumu nevar atzīt par taisnīgu un tiesisku. Kā jau iepriekš secināts, nav pieļaujama situācija, kad nolēmums ir likumīgs, bet nav pamatots, un tieši tāpat nav pieļaujama arī pretējā situācija, kad nolēmums ir pamatots, bet nav likumīgs (piemēram, tiesa ir skrupulozi

pamatojusi nolēmumu un atspoguļojusi veikto argumentāciju, tomēr piemērojusi nepareizās materiālo vai procesuālo tiesību normas vai arī piemērošanas process nav bijis korekts). Jebkuram no minētajiem trūkumiem sekas ir tādas, ka tiesas nolēmums neatbilst CPL izvirzītajām prasībām pēc likumības un pamatotības, un šāds nolēmums nav tiesisks un aizskar personas tiesības uz taisnīgu tiesu.

Šāds secinājums izriet arī no CPL 189.panta trešās daļas, kas paredz, ka spriedumam jābūt likumīgam un pamatotam. Saiklis „un” norāda uz to, ka jāiestājas abiem nosacījumiem un nepietiek vien ar to, ka spriedums ir likumīgs vai pamatots. Tā kā normas konstrukcija un izteiksme ir skaidra, autora ieskatā nav nepieciešams to vēl papildināt, sīkāk paskaidrojot, ka nav pieļaujams, ka spriedums ir tikai likumīgs vai tikai pamatots.

Savukārt attiecībā uz likumības un pamatotības jēdzienu skaidrojumu likumā, kā autors jau norādīja darba 1.1.apakšnodaļā, autora ieskatā tas varētu būt veiksmīgāks – īpaši tas attiecināms uz pamatotības jēdzienu.

Autora ieskatā nolēmums ir likumīgs tad, ja tajā izspriestais (izlemtais) pēc būtības atbilst tiesību normām – proti, nepietiek, ka tiesa ir vadījusies pēc tiesību normām, jo iespējams, ka tiesa tās piemērojusi pretēji to jēgai.

Savukārt attiecībā uz pamatotību būtiski būtu likumā tiešā tekstā uzsvērt nolēmuma pamatotības nozīmi tiesību uz taisnīgu tiesu kontekstā – to, ka nolēmumam jā satur pamatojums, kāpēc tiesa izspriedusi tā un ne citādi. Šajā kontekstā jēdzieni „pamatojums” un „pamatība” autora ieskatā nozīmē to, ka nolēmumam jā satur argumentācija, kāpēc uz konstatētajiem faktiskajiem apstākļiem attiecināmas piemērotās tiesību normas un kāpēc šīs normas interpretējamas tā un ne citādi.

Ņemot vērā, ka praksē tieši nolēmumu pamatojuma izklāsts vērtējams kā tiesu darba vājākais punkts (par to vairāk darba trešajā nodaļā, kurā analizēti konkrēti nolēmumi), autora ieskatā CPL 190.pantā likumdevējs varētu uzsvērt nolēmuma pamatotības nozīmi.

Autors ierosina šo pantu izteikt šādā redakcijā:

„190.pants. Sprieduma likumīgums un pamatotība

(1) Spriedums ir likumīgs, ja tiesa, taisot spriedumu, vadās pēc materiālo un procesuālo tiesību normām, un spriedums tām atbilst.

(2) Spriedums ir pamatots, ja tiesa to pamato uz apstākļiem, kas nodibināti ar pierādījumiem lietā, un ir tajā norādījusi sprieduma motīvus.”

Pašreizējā šī panta redakcijā iekļautais teikums „Spriedumā tiesa neatspoguļo informāciju, kas ir valsts noslēpuma objekts, bet norāda, ka ar šo informāciju ir iepazinusies un to izvērtējusi” autora ieskatā nebūtu saglabājams pantā, kura nosaukums ir sprieduma likumība un pamatotība. Šo tiesību normu varētu iekļaut, piemēram, 193.panta ceturtajā un/vai piektajā daļā (normas, kurās noteikts, ko norāda spriedumā).

2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas un ANO Cilvēktiesību komitejas atziņas par tiesas nolēmuma satura prasībām

Konvencijas 6.pants paredz, ka ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības krimināllietā pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā.

Interpretējot šo normu savā praksē saistībā ar nacionālo tiesu nolēmumu kvalitāti, Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – Tiesa) jau konsekventi ir izvirzījusi divus no šīm tiesībām izrietošus principus.

Pirmkārt, Konvencijas 6.pants uzliek par pienākumu tiesai pamatot savus spriedumus. Proti, tiesai spriedumā ir jāsniedz atbildes uz lietas dalībnieku izteiktiem argumentiem.¹ Tai pat laikā šī prasība nenozīmē, ka tiesai ir pienākums sniegt atbildi uz jebkuru lietā izteikto argumentu. Tiesai ir pienākums izvērtēt tikai būtiskus argumentus, pie tam lēmums par kāda argumenta būtiskumu ir jāpieņem nacionālajai tiesai, kura izskata attiecīgo lietu, bet Tiesa pati to nedara.² Tāpat tas, cik plašai jābūt nolēmuma argumentācijai, ir atkarīgs arī no konkrētās lietas apstākļiem un nolēmuma veida. To, vai tiesa ir pārkāpusi Konvencijas 6.panta noteikumus un nav ievērojusi pienākumu pamatot nolēmumu, ir iespējams noteikt tikai konkrētās lietas ietvaros.³

Nacionālajām tiesām jāievēro gan normatīvo aktu prasības, gan paražu tiesību normas, gan arī tiesību praksē pastāvošā nostāja attiecībā uz nolēmumu argumentāciju. Fakts, ka nacionālā tiesa nav paudusi savu nostāju attiecībā pret kādu acīmredzami būtisku argumentu, ne piekrītot tam, ne arī to noraidot, ir atzīstams par Konvencijas 6.panta pārkāpumu.⁴ No tā vien, ka nacionālā tiesa nav paudusi nekādu nostāju attiecībā pret kādu būtisku argumentu, nav

¹ Piem., Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994.gada 9.decembra spriedums lietā *Ruiz Torija v.Spain*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=ruiz%20%20torija%20%20spain&sessionId=16727489&skin=hudoc-en> (accessed 2009. 2.April).

² Piem., Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994.gada 19.aprīļa spriedums lietā *Van de Hurk v.The Netherlands*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=van%20%20de%20%20hurk%20%20the%20%20netherlands&sessionId=16702301&skin=hudoc-en> (accessed 2009. 2.April).

³ Piem., Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997.gada 29.maija spriedums lietā *Georgiadis v.Greece*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=16702301&skin=hudoc-en&action=request> (accessed 2009. 2.April).

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994.gada 9.decembra spriedums lietā *Hiro Balani v.Spain*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=hiro%20%20balani%20%20spain&sessionId=16727489&skin=hudoc-en> (accessed 2009. 2.April).

iespējams secināt, vai tiesa šo argumentu nav pamanījusi, nav vēlējusies to analizēt vai ir noraidījusi, un, ja tiesas nodoms bijis argumentu noraidīt, tad kādi bijuši šāda nodoma iemesli.

Šādas prasības mērķis ir panākt, lai lietā iesaistītie dalībnieki varētu saprast, ka tiesa ir spriedusi taisnīgu tiesu un nav ņēmusi vērā neatbilstošus faktus.¹ Tāpat tiesas nolēmuma pamatā esošo argumentu izskaidrošana dod iespēju lietas dalībniekiem pienācīgi īstenot sev piešķirtās tiesības uz nolēmuma pārsūdzēšanu. Piemēram, gadījumā, kad lietas dalībniekam sākotnēji tiek izsniegts saīsinātais spriedums, bet, saņemot pilnu sprieduma tekstu, personai vairs nav tiesību papildināt savas apelācijas sūdzības argumentāciju.² Tāpat, nezinot personai nelabvēlīga tiesas nolēmuma pamatā esošo tiesas argumentāciju, lietas apstākļu un pierādījumu izvērtējumu, personai ir problemātiski sastādīt apelācijas sūdzību, jo nav skaidrs, pret ko tieši un kāpēc iebilst. Šādā gadījumā atzīstams, ka personas tiesības uz taisnīgu tiesu un līdz ar to tiesības uz taisnīga tiesas nolēmuma saņemšanu ir pārkāptas.

Šī prasība ir cieši saistīta ar pamatojuma principu, kas, līdzīgi kā citi tiesiskas valsts pamatprincipi, izriet no Satversmes 92.panta. Pamatojuma princips ir viens no tiesiskas valsts pamatprincipiem, Eiropas Padomes administratīvā procesa pamatprincipiem, kā arī Eiropas Savienības tiesību pamatprincipiem,³ kas gan vairāk analizēts administratīvā procesa kontekstā. Tomēr, tā kā pamatojuma princips paredz, ka personai ir tiesības izprast tiesas pieņemto nolēmumu un to, kādēļ un saskaņā ar kādām tiesību normām ir pieņemts tieši šāda satura nolēmums, jāatzīst, ka pamatojuma princips ir attiecināms arī uz tiesas nolēmumu civilprocesa ietvaros. Gadījumā, ja personai tiesas nolēmumā netiek sniegts tā pamatojums, tai nav iespēju objektīvi izvērtēt savu tiesisko situāciju un izvēlēties piemērotāko iespēju mainīt neapmierinošo nolēmumu, kas ir Satversmes 92.pantā un Konvencijas 6.pantā nostiprināto tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums.

Otrkārt, Tiesa ir atzinusi, ka no Konvencijas 6.panta izriet pienākums nacionālajām tiesām savos nolēmumos izskaidrot nenoteiktos tiesību jēdzienus un piepildīt tos ar saturu konkrētās lietas ietvaros. Kādā lietā nacionālais Kriminālprocesa kodekss paredzēja personas tiesības pēc attaisnošanas prasīt kompensāciju par ieslodzījumā pavadīto laiku, izņemot gadījumu, kad persona ir nonākusi ieslodzījumā „ar nodomu vai rupjas nolaidības dēļ”. Tiesa

¹ Briede J. Latvijas tiesu spriedumi zem lupas. Recenzija pētījumam “Latvijas tiesu spriedumu kvalitāte”. <http://www.politika.lv/index.php?id=4398> (aplūkots 2009. 3.aprīlis).

² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992.gada 16.decembra spriedums lietā *Hadjianastassiou v. Greece*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=hadjianastassiou%20%20Greece&sessionid=16727372&skin=hudoc-en> (accessed 2009. 3.April).

³ Briede J. Administratīvā akta forma un sastāvdaļas. *Jurista Vārds*, 2004.gada 17.februāris, nr.6 (311).

konstatēja, ka, noraidot personas prasību pēc kompensācijas, nacionālā tiesa ir atsaukusies uz šīs personas „rupju nolaidību”, citējot attiecīgo Kriminālprocesa kodeksa normu. Atzīstot, ka nacionālās tiesas pienākums argumentēt savu nolēmumu atšķiras atkarībā no lietas apstākļiem, Tiesa tai pat laikā norādīja, ka nacionālajai tiesai bija pienākums piepildīt jēdzienu „rupja nolaidība” ar saturu konkrētās lietas ietvaros. Tiesību normas citēšana, nepaskaidrojot, kādi faktiskie apstākļi liek tiesai secināt, ka personas rīcībā ir saskatāma rupja nolaidība, ir Konvencijas 6.panta pārkāpums, īpaši tādēļ, ka šis apstāklis bija izšķirošs, lemjot par personas tiesībām uz kompensāciju par ieslodzījumā pavadīto laiku.¹

Līdzīgas situācijas, kad tiesa ir atsaukusies uz tiesību normu (likuma pantu) vai to citējusi, tomēr nenorādot, kā tieši šī norma tiek piemērota lietā konstatētajiem faktiskajiem apstākļiem, ir sastopamas arī Civillietu departamenta praksē, kas analizēta nākamajā darba nodaļā.

Lai arī Konvencijas 6.pants paredz tiesības uz taisnīgu tiesu, Eiropas Cilvēktiesību komisija ir atzinusi, ka tiesības uz nolēmuma pārsūdzēšanu nav to tiesību un brīvību vidū, kuras kā absolūtas garantē Konvencija. Tā, piemēram, lietā, kur nacionālās valsts likums paredz tiesai tiesības nepieņemt apelācijas sūdzību, izvērtējot, vai tajā ir norādes uz kādu būtisku juridisku aspektu un vai pastāv varbūtība, ka šo apelācijas sūdzību apmierinās, ir pietiekami, ka tiesa tikai atsaucas uz attiecīgo normu, kas dod tai tiesības apelācijas sūdzību nepieņemt, nesniedzot sīkāku argumentāciju par atteikuma iemesliem. Tā kā izskatāmajā lietā tiesa bija rīkojusies tieši tā un lietas dalībnieks varēja saprast, ka tiesa nesaskatīja nekādus iebildumus pret pirmās instances tiesas nolēmumu, Eiropas Cilvēktiesību komisija nesaskatīja šajā tiesas procesā Konvencijas 6.panta pārkāpumu.²

Līdzīgu interpretāciju tiesībām uz taisnīgu tiesu ir sniegusi arī ANO Cilvēktiesību komiteja (turpmāk – Komiteja) Pakta 14.panta kontekstā. Lai arī Komitejas prakse vairāk attiecas uz tiesu nolēmumiem krimināllietās, argumenti par nolēmumu kvalitāti ir vienlīdz attiecināmi uz tiesu nolēmumiem kopumā, tostarp arī civillietās.

Tiesības uz taisnīgu tiesu Komiteja aplūko, analizējot savstarpējā kopsakarā Pakta 14.panta trešās daļas c) punktu un piekto daļu. Pakta 14.panta trešās daļas c) punkts paredz:

¹ Piem., Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997.gada 29.maija spriedums lietā *Georgiadis v. Greece*.

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=16702301&skin=hudoc-en&action=request> (accessed 2009. 2.April).

² Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1981.gada 16.jūlija lēmums lietā *X v. The Federal Republic of Germany*.

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=16763929&skin=hudoc-en&action=request> (accessed 2009. 4.April).

„Katram ir tiesības, ja tiek izskatīta jebkura viņam uzrādīta kriminālsūdzība, uz šādām minimālām garantijām, pamatojoties uz visu personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā: [..] c) lai viņš tiktu sodīts bez nepamatotas vilcināšanās”, savukārt panta piektā daļa nosaka: „Katram, kas notiesāts par kādu noziegumu, ir tiesības uz to, lai viņa notiesāšanu un spriedumu no jauna izskatītu augstāka tiesas instance saskaņā ar likumu”.

Analizējot šīs normas to kopsakarā, Komiteja ir atzinusi, ka gadījumos, kad personai ir tiesības uz lietas izskatīšanu augstākā instancē, personai ir jānodrošina efektīvu pieeju tai. Lai ļautu efektīvi izmantot šīs tiesības, personai ir jānodrošina iespēju saprātīgā laika periodā saņemt rakstisku un pienācīgi pamatotu nolēmumu.¹

Lietā, kur nacionālās valsts likums paredz apelācijas instances tiesas tiesības nepieņemt apelācijas sūdzību, ja ir „acīmredzami skaidrs, ka tā netiks apmierināta”, un tiesas vienīgais arguments apelācijas sūdzības nepieņemšanai ir tas, ka ir acīmredzams, ka tā netiks apmierināta, Komiteja saskatījusi Pakta 14.panta piektās daļas pārkāpumu.²

Apelācijas instances tiesas nevēlēšanās norādīt nevienu argumentu par labu tam, ka apelācijas sūdzība netiks apmierināta, rada bažas par iespēju pārskatīt personai izvirzītās apsūdzības un piesprietā soda pamatotību. Konkrētajos apstākļos fakts, ka tiesas nolēmumā nav pat īsas argumentācijas, kas pamato tiesas atzinumu, ka apelācijas sūdzība netiks apmierināta, aizskar personas tiesības uz tai izvirzītās apsūdzības pārskatīšanu, ko paredz Pakta 14.panta piektā daļa. Šādos gadījumos tiesai nav pienākuma sniegt garu un izvērstu pamatojumu savam nolēmumam, tai pat laikā tai ir pienākums īsi norādīt uz tiem iemesliem, kuru dēļ tiesa atsakās pieņemt apelācijas sūdzību.

Jautājumā par tā nolēmuma motivāciju, ar kuru tiesa atsakās pieņemt izskatīšanai apelācijas sūdzību, saduras Eiropas Cilvēktiesību komisijas un Komitejas prakse. Ja Eiropas Cilvēktiesību komisija uzskata, ka tiesai ir atļauts izmantot likumā noteiktās tiesības atteikties pieņemt izskatīšanai apelācijas sūdzību, atsaucoties tikai uz likuma normu un nenorādot izvērstāku argumentāciju, tad Komiteja atzinusi, ka vismaz īsas argumentācijas nenorādīšanā šādā gadījumā rada tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu.

Latvijā CPL 464.¹ panta otrā daļa tiesības pieņemt līdzīgu nolēmumu paredz Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamentam, lemjot par kasācijas tiesvedības

¹ ANO Cilvēktiesību komitejas 1994.gada 8.jūlija lēmums lietā *Reid v.Jamaica*.
http://www.bayefsky.com/pdf/179_jamaicavws355.pdf (accessed 2009. 3.April).

² ANO Cilvēktiesību komitejas 2008.gada 2.septembra lēmums lietā *Aboushanif v.Norway*.
<http://www.hrlrc.org.au/files/XJE4T527Q6/Aboushanif%20v%20Norway,%20HRC.pdf> (accessed 2009. 4.April).

ierosināšanu. Savukārt apelācijas instances tiesai nosacīti līdzīgas tiesības ir paredzētas tikai administratīvajā procesā, jo APL 307.panta ceturtnā daļa paredz – ja tiesa, izskatot lietu, atzīst, ka zemākās instances tiesas spriedumā ietvertais pamatojums ir pareizs un pilnībā pietiekams, tā sprieduma motīvu daļā var norādīt, ka pievienojas zemākās instances tiesas sprieduma motivācijai. Attiecībā uz tiesas lēmumiem šīs tiesības noteiktas APL 286.panta trešajā daļā. Jānorāda gan, ka tādējādi Administratīvajā procesa likums nevis noteic, ka augstākās instance savu nolēmumu var nemotivēt, bet gan, ka par augstākās instances motivāciju uzskatāma tā zemākās instances tiesas nolēmumā norādītā motivācija, kurai tiesai ir pievienojusies.

Šādos gadījumos, kad tiesai ir dotas tiesības atteikties pieņemt izskatīšanai lietas dalībnieka sūdzību vai pievienoties zemākās instances tiesas nolēmumā ietvertajai argumentācijai, varētu uzskatīt, ka saduras pamatojuma princips ar procesuālās ekonomijas principu. No vienas puses, personai piešķirtās tiesības uz taisnīgu tiesu uzliek tiesai par pienākumu pienācīgi pamatot savus nolēmumus, pretējā gadījumā tiesas nolēmumu pārskatīšana augstākās instances tiesā var kļūt neefektīva. No otras puses, šīs tiesības un pienākumu nav pieļaujams interpretēt formāli, uzliekot par pienākumu tiesai norādīt kaut vai no zemākās instances tiesas nolēmuma pārrakstītu pamatojumu, ja gadījumā augstākās instances tiesas viedoklis ir tieši tāds pats.

Tādēļ autors uzskata, ka tiesību normas, kas dod tiesai noteiktas atkāpes no pamatojuma pienākuma, pašas par sevi nav pretrunā ar Konvencijas 6.pantā nostiprinātajām tiesībām uz taisnīgu tiesu. Tai pat laikā arī procesuālās ekonomijas princips nav absolūts, tādēļ par pareizāko būtu atzīstams saprātīgs vidusceļš, ievērojot katras konkrētās lietas apstākļus. Tomēr var piekrist Komitejas viedoklim, ka it īpaši gadījumā, kad augstākās instances tiesas nolēmums liedz personai tiesības uz lietas pārskatīšanu augstākā tiesu instancē, personai tomēr būtu tiesības saņemt vismaz konspektīvu pamatojumu, neskatoties uz to, ka likuma norma ļauj tiesai šādu nolēmumu pieņemt, atsaucoties uz acīmredzamu zemākās instances tiesas nolēmuma pareizību.

Kā secināms no augstāk analizētās Tiesas un Komitejas prakses, tās analizē tiesas nolēmumiem izvirzītās prasības Konvencijas 6.pantā nostiprināto tiesību uz taisnīgu tiesu kontekstā, tomēr abu institūciju interpretācijai ir mazliet atšķirīgs rakurs. Tiesa analizē tiesības uz taisnīgu tiesu pamatotu un saprotamu tiesas nolēmumu kontekstā. No šīm tiesībām tiek atvasināta prasība nacionālajām tiesām izvērtēt visus būtiskos lietā izteiktos argumentus, kā arī papildīt ar saturu nenoteiktos tiesību jēdzienus. Savukārt Komiteja analizē tiesības uz taisnīgu

tiesu nolēmumu pārsūdzēšanas kontekstā. Proti, lai persona varētu pilnvērtīgi izmantot sev dotās tiesības motivēti pārsūdzēt nolēmumu, tam ir jābūt pienācīgi argumentētam, pretējā gadījumā no pārsūdzības tiesībām nav praktiskas jēgas, jo persona nezina, ar kādu motivāciju sevi neapmierinošo nolēmumu pārsūdzēt.

Autors uzskata, ka tiesas pienākums motivēt savu nolēmumu ir neapšaubāmi saistīts ar abām minētajām tiesību uz taisnīgu tiesu šķautnēm, kā arī ar tiesībām zināt savas tiesības. Tomēr autora ieskatā dominējošais ir tas, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nav atdalāmas no tiesībām uz taisnīgu – tāpat saprotamu un motivētu – tiesas nolēmumu, savukārt nolēmuma pārsūdzība nav obligāta un ne vienmēr ir iespējama. Tāpat neatkarīgi no iespējas nolēmumu pārsūdzēt tam tik un tā ir jābūt motivētam. Vienlaikus jāuzsver tas, ka gadījumos, kad tiesas nolēmums ir pārsūdzams, tā motivācijai ir izvirzāmas vēl augstākas prasības, savukārt nepārsūdzamam tiesas nolēmumam motivācija var nebūt tik izvērstā, kā tas redzams arī no tiesību normās norādītajām prasībām.

Attiecībā uz nolēmumiem, kuri ir pārsūdzami, likumdevējs tiesību normās ir lietojis formulu „pieņem motivētu lēmumu”, atsevišķos gadījumos to vēl papildinot ar „atsevišķa procesuāla dokumenta veidā” (piemēram, CPL 133.panta otrā daļa – prasības pieteikuma atstāšana bez virzības; CPL 217.panta pirmā daļa – lēmums par tiesvedības apturēšanu; CPL 224.panta pirmā daļa – lēmums par tiesvedības izbeigšanu u.c.). Savukārt attiecībā uz nepārsūdzamiem lēmumiem likumdevējs nav izvirzījis nekādas formas un satura prasības (piemēram, CPL 131.panta pirmās daļas 1.punkts – lēmums par prasības pieteikuma pieņemšanu un lietas ierosināšanu). Līdz ar to CPL normās ir tieši uzsvērts, ka pārsūdzamam nolēmumam ir jābūt motivētam, savukārt attiecībā uz nepārsūdzamiem nolēmumiem šāda prasība nav atzīta par obligātu.

Papildus jānorāda, ka iepriekš izteiktās Tiesas un Komitejas atziņas ir primāri attiecināmas uz tiesas spriedumiem jeb nolēmumiem, ar kuriem lieta tiek izspriesta pēc būtības. Kā jau analizēts darba iepriekšējā nodaļā, būtu nesaprātīgi pieprasīt, lai jebkurš tiesas nolēmums tiktu izvērsti motivēts. Šāda prasība būtu pretrunā ar tiesību uz taisnīgu tiesu citu „šķautni” – tiesībām uz efektīvu tiesas darbu un gala nolēmuma saņemšanu saprātīgā laika periodā. Tomēr, tā kā iepriekš konstatēts, ka lēmumiem, ar kuriem personai liegta iespēja konkrētajā lietā saņemt tiesas nolēmumu pēc būtības, ir izvirzāmas spriedumam noteiktās motivācijas prasības, tad autora ieskatā Tiesas un Komitejas izteiktās atziņas ir vienlīdz

attiecināmas arī uz šādiem lēmumiem (piemēram, lēmumu par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu, lēmumu par tiesvedības izbeigšanu u.c.).

Analizējot Tiesas un Komitejas praksi tiesību uz taisnīgu tiesu kontekstā, rodas jautājums, vai neatbilstība izvirzītajām prasībām noved pie secinājuma, ka tiesas nolēmums ir prettiesisks. Autors uzskata, ka atbilde uz šo jautājumu ir apstiprinoša. Ja tiesas nolēmums nav pienācīgi motivēts, netiek ievērots no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošais tiesas pienākums motivēt nolēmumu un personas tiesības saņemt saprotamu un loģiski argumentētu nolēmumu. Līdz ar to nolēmums, ar kuru ir aizskartas personas tiesības uz taisnīgu tiesu, nevar tikt atzīts par tiesisku. Ne velti arī Latvijā spēkā esošajos normatīvajos tiesību aktos ir tieši norādīts uz abām nolēmuma satura prasībām – likumību un pamatotību. Tātad, kā jau secināts darba iepriekšējā nodaļā, ar to vien, ka nolēmuma rezolutīvā daļa ir pēc būtības pareiza (un tādējādi pēc būtības likumīga – atbilst tiesību normām) nepietiek. Ja nolēmums nav arī pienācīgi pamatots, to nevar atzīt par tiesisku un taisnīgu.

Analizējot nolēmuma pamatotības jēdzienu, Tiesa nereti norādījusi uz prasību nacionālajām tiesām sniegt atbildes uz lietas dalībnieku izteiktajiem argumentiem, vienlaikus minot, ka jāaplūko tikai lietas izskatīšanā būtiski argumenti. Līdzīgas nostādnes atrodamas arī tiesību doktrīnā un judikatūrā, tomēr tiesu prakse liecina, ka lietas dalībnieku argumenti – arī būtiskie – tiek atstāti neatbildēti. Uz šādiem nolēmumiem norādīts darba nākamajā nodaļā.

Lai izvairītos no situācijām, kad lietas dalībniekiem un nolēmuma lasītājiem nav saprotams, vai arguments nav pamanīts vai ir noraidīts, autors piedāvā apsvērt iespēju CPL uzsvērt nepieciešamību tiesai sniegt vērtējumu lietas dalībnieku izteiktajiem argumentiem, kam ir nozīme lietas izspriešanā. Līdz ar to CPL 193.panta piektās daļas otro teikumu varētu papildināt ar vārdiem „un lietas dalībnieku norādītiem lietas izskatīšanā būtiskiem argumentiem”. Savukārt attiecībā uz tiesas lēmumiem šādu papildinājumu varētu CPL neiekļaut, ņemot vērā autora iepriekš secināto par lēmumu motivācijas atšķirību no spriedumu motivācijas.

Pastāvot šādam regulējumam, jēdziens „būtisks” ir atzīstams par nenoteikto tiesību jēdzienu, kurš papildāms ar saturu, tiesai izskatot katru konkrēto lietu. Tā, piemēram, par būtiskuma kritēriju varētu atzīt to, vai gadījumā, ja šis arguments tiktu ņemts vērā, tas varētu mainīt lietas iznākumu. Proti, ja lietas dalībnieks ir norādījis kādu argumentu tikai norādīšanas pēc un tiesai tas ir acīmredzami skaidrs, var uzskatīt, ka tas neietekmē nolēmuma rezolutīvo daļu un tādēļ nav nepieciešams uz to atbildēt.

Savukārt, ja pastāv kaut tikai pieņēmums, ka lietas dalībnieka norādītais arguments varētu ietekmēt lietas iznākumu, tiesai ir pienākums to izvērtēt un sniegt pamatojumu, kādēļ tas ir noraidīts.

Protams, autors apzinās, ka šāda interpretācija, kas atstāta tiesas ziņā, var būt „slidena”, tomēr, no otras puses, nav saprātīgi un no metodoloģijas viedokļa korekti jēdzienu „būtisks” definēt likuma tekstā. Pat ja likumdevējs izvēlētos to darīt, tā tomēr būtu tikai aprakstoša definīcija, un jebkurā gadījumā tiesa kazuistiski izvērtētu argumenta būtiskumu katras konkrētās lietas ietvaros. Autora piedāvātie CPL 193.panta piektās daļas otrā teikuma papildinājumi vien vērš tiesas uzmanību uz to, ka šie būtiskie argumenti ir jāatspoguļo, lai izvairītos no nevēlamās prakses, kad tiesa nolēmuma motīvu daļā neatspoguļo praktiski nevienu argumentu, vai arī atspoguļo tos, kam lietas iznākumā nav izšķirošas nozīmes, vai arī norāda argumentus, nepaskaidrojot savu attieksmi pret tiem. Savukārt izšķiršanos par to, kas ir vai nav būtisks arguments autors uzskata par pareizāku atstāt tiesu prakses ziņā.

3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas civillietu nolēmumu analīze

Tā kā Latvijas Republikā publiski pieejami ir tikai tiesas spriedumi un lēmumi, nevis visi lietas materiāli, turpmākā nolēmumu analīze veikta, balstoties tikai uz tiesas nolēmumos minēto informāciju.

Ņemot vērā to, ka augstākā tiesu instance Latvijas Republikā ir Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts,¹ kura nolēmumi nav pārsūdzami, tieši šiem nolēmumiem būtu izvirzāmas visaugstākās prasības attiecībā uz formas un satura kvalitāti. Bez tam Augstākās tiesas Senāta lēmumiem un spriedumiem būtu jākalpo arī par paraugu nolēmumu sastādīšanā zemāku instanču tiesām, tādēļ autors šajā darbā izvēlējies analizēt tieši Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta (turpmāk – Civillietu departaments) lēmumus un spriedumus, un to atbilstību CPL, tiesību doktrīnā un judikatūrā izvirzītajām nolēmumu satura un formas prasībām.

Pirms ķerties pie tiesas nolēmumu analīzes attiecībā uz katru no nolēmuma daļām, visumā jāpiekrīt zinātniskajā literatūrā paustajam viedoklim, ka, rakstot nolēmumu, tiesa pievērš minimālu nozīmi teksta ārējam izskatam un tam, vai veids, kādā ietvertā informācija ir izkārtota, būs uztverams, pirmkārt, jau pašiem lietas dalībniekiem, kā arī sabiedrībai kopumā un tiesību piemērotājiem.² Nemēģinot noliegt, ka tieši motīvu daļa ir svarīgākā nolēmuma daļa, autora ieskatā arī pārējās nolēmuma daļas – ievaddaļu, aprakstošo daļu un rezolutīvo daļu – nav pieļaujams novērtēt par zemu un uzskatīt par maznozīmīgāku. Iespējams, ka motīvu daļas trūkumiem varētu būt smagākas tiesiskās sekas, tomēr arī pārējo nolēmuma daļu kvalitāte dod būtisku ieguldījumu nolēmumu kopējās kvalitātes un reizē arī tiesu sistēmas prestiža celšanai.

Analizējot Civillietu departamenta nolēmumus, galvenais uzsvars tiks likts uz to atbilstību divām galvenajām pamatprasībām – likumībai un pamatotībai, īpašu uzmanību pievēršot tieši pamatotībai, jo šī darba mērķis nav apšaubīt tiesu izvēlētos lietu atrisinājumus pēc būtības.

Civillietu departamenta nolēmumu analīzē salīdzinoši aplūkoti arī Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta (turpmāk – Administratīvo lietu departaments)

¹ Par tiesu varu: LR likums. Saeimas un Ministru kabineta Ziņotājs, 1993. 14.janvāris, nr.1.

² Skujeniece V. Latvijas tiesu spriedumu kvalitātes problēmas. Sabiedriskās politikas centrs „Providus”. Rīga: Nordik, 2003., 16.lpp.

nolēmumi, atsevišķos jautājumos norādot uz, autoraprāt, veiksmīgākiem risinājumiem, kas būtu ņemami vērā arī Civillietu departamenta praksē.

3.1. Nolēmumu ievaddaļas analīze

Ņemot vērā to, ka darbā autors analizēs tikai Civillietu departamenta nolēmumus, spriedumu ievaddaļas un arī pārējās daļas tiks vērtētas atbilstoši CPL 475.pantā minētajiem noteikumiem par kasācijas instances tiesas sprieduma formu un saturu, savukārt lēmumi tiks analizēti CPL 230.panta kontekstā.

Attiecībā uz nolēmuma ievaddaļu vispirms jānorāda, ka tā Latvijas Republikā netiek noformēta pēc vienota parauga. Tas apgrūtina nolēmuma pārskatāmību. Ir grūtāk uztvert nolēmuma taisīšanas (vai tiesas sēdes) datumu, lietas dalībnieku vārdus vai nosaukumus un citu saskaņā ar CPL 193.pantu un 230.pantu nolēmuma ievaddaļā iekļaujamo informāciju. Arī Civillietu departamenta nolēmumos datums nav viegli pamanāms. Pie tam prakse attiecībā uz datuma atrašanās vietu nolēmumā ne vienmēr bijusi vienota. Ja iepriekš bija sastopami gan nolēmumi, kuros datums norādīts vienlaidus tekstā aiz nosauktajiem lietas dalībniekiem, kas piedalās tiesas sēdē,¹ gan arī nolēmumi, kuros datums norādīts atsevišķā rindā zem vārda „spriedums”,² tad nesenā tiesu prakse liecina, ka Civillietu departaments gan spriedumos, gan lēmumos konsekventi lieto datumu pirms vārda „spriedums” vai „lēmums”.³

Lai arī datuma atrašanās vieta pati par sevi neko nemaina un likumdevējs nav konkrēti noteicis, kā tieši jābūt izkārtotai informācijai nolēmuma ievaddaļā, jāatzīst, ka vienota prakse atvieglo nolēmuma uztveramību gan lietas dalībniekiem, gan jebkuram citam nolēmuma lasītājam. Likt lasītājam katrā nolēmumā meklēt tā datumu, kura norādes vieta var būt dažāda, nav vēlams stils, no kā ir relatīvi viegli iespējams izvairīties.

Saskaņā ar CPL 475.pantu un 230.pantu nolēmuma ievaddaļā norādāms arī tiesas nosaukums. Civillietu departaments savos nolēmumos konsekventi lieto formulu „Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts šādā sastāvā [..]”, turpretī Administratīvo lietu

¹ Piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 18.oktobra spriedums lietā Nr.SK-0562.

² Piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 28.jūnija spriedums lietā Nr.SK-0438.

³ Piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 11.februāra spriedums lietā Nr.SK-49 un 2008.gada 10.decembra lēmums lietā Nr.SK-943/2008.

departaments tiesas nosaukumu norāda šādi: „Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā [..]” un Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments tiesas nosaukumu norāda: „Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments šādā sastāvā [..]”. Ņemot vērā to, ka Augstākās tiesas Senāta sastāvā ir trīs departamenti (Civillietu, Administratīvo lietu un Krimināllietu), norāde uz konkrētu departamentu skaidrības labad ir vēlama un būtu ietverama arī Civillietu departamenta nolēmumos.

Lai arī gadījumos, kad nolēmumā nav precizēts Augstākās tiesas Senāta departaments, pēc izslēgšanas metodes var pieņemt, ka tas ir Civillietu departaments, autora ieskatā arī šis ieteikums precizēt departamentu ir relatīvi viegli izpildāms un vienlaikus arī būtisks no nolēmuma skaidrības un uztveramības viedokļa.

Saskaņā ar CPL 475.panta otrās daļas noteikumiem un CPL 230.panta noteikumiem tiesai nolēmuma ievaddaļā jānorāda gan tiesas sastāvs, gan arī lietas dalībnieki. Atbilstoši CPL 73.pantam lietas dalībnieki ir puses, trešās personas, pušu un trešo personu pārstāvji, prokurors un tās valsts vai pašvaldību iestādes un personas, kurām ar likumu piešķirtas tiesības aizstāvēt tiesā citu personu tiesības un ar likumu aizsargātās intereses, institūcijas, kuras likumā paredzētajos gadījumos pieaicina atzinuma došanai, kā arī šo personu pārstāvji.

Analizējot Civillietu departamenta nolēmumus, autors secina, ka tiesas sastāvs tajos tiek norādīts vienmēr. Savukārt ne vienmēr tiek konsekventi ievērota prasība norādīt lietas dalībniekus. Bieži vien par kādas personas piedalīšanos tiesas sēdē kāda lietas dalībnieka statusā var secināt tikai gadījumā, ja nolēmuma tālākajā tekstā tā ir pieminēta sakarā ar tiesas sēdē sniegtajiem paskaidrojumiem.

Piemēram, kā secināms no Civillietu departamenta 2006.gada 19.aprīļa sprieduma,¹ tiesas sēdē ir piedalījies kasatora J.Z. pārstāvis A.G., jo ir sniedzis savus paskaidrojumus. Tomēr sprieduma ievaddaļā norādes par šādu lietas dalībnieku nav. Turklāt nav skaidrs, vai tiesas sēdē bez A.G. ir piedalījies vēl kāds lietas dalībnieks.

„Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs senators I.Fridrihsons senators I.Šepteris senators Z.Gencs

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 19.aprīļa spriedums lietā Nr.SK-0265.

atklātā tiesas sēdē izskatīja J.Z. kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2006.gada 5.janvāra spriedumu J.Z. prasības lietā pret I.M. par uzturlīdzekļu piedziņu.

Noklausījies Z.Genca ziņojumu, J.Z. pilnvarotā pārstāvja A.G. paskaidrojumus [..]”

Nereti nolēmuma ievaddaļā tiek norādīti tikai zvērināti advokāti, kas kā puses pilnvarotie pārstāvji piedalās tiesas sēdē. Savukārt, ja puse tiesas sēdē piedalās bez pilnvarotā pārstāvja, tad nolēmuma ievaddaļā lietas dalībnieks vispār netiek norādīts, bet nolēmuma lasītājam tas jāizsecina no turpmākā teksta. Līdz ar to, lasot nolēmumus, nav skaidrs, tieši kādi lietas dalībnieki ir piedalījušies konkrētajā tiesas sēdē. Ja nolēmumā lasāms, ka persona sniegusi paskaidrojumus tiesas sēdē, var secināt, ka tā šajā sēdē ir piedalījusies. Ja tiesas nolēmumā nav atsevišķas norādes uz puses sniegtajiem paskaidrojumiem, tad, lasot nolēmumu, nav skaidrs, vai šis lietas dalībnieks tiesas sēdē vispār nav piedalījies, vai arī ir piedalījies, bet nav izteicies. Tādējādi nav iespējams spriest par to, cik pamatoti un likumīgi tiesa ir izskatījusi attiecīgo lietu, proti, vai nepilnīga ir bijusi pati lietas izskatīšana, vai arī nepilnīgs ir tikai nolēmuma teksts.

Tāpat gadījumos, kad lietas dalībnieki ir divas fiziskas personas, no kurām vienai pilnvarotais pārstāvis ir zvērināts advokāts, bieži vien nolēmuma ievaddaļā kā lietas dalībnieks tiek norādīts tikai zvērināts advokāts, bez tam netiek norādīts, tieši kura lietas dalībnieka pārstāvību advokāts īsteno tiesas sēdē.¹ Savukārt, ja vienu no pusēm pārstāv zvērināts advokāts, bet otru – likumiskie pārstāvji, tad nolēmuma ievaddaļā kā lietas dalībnieks tiek norādīts tikai zvērināts advokāts. Piemēram, no sprieduma teksta secināms, ka tiesas sēdē piedalījušās vismaz šādas personas: I.B. un G.B. pilnvarotā pārstāve zvērināta advokāte M.B., atbildētājas uzņēmēj sabiedrības „W.M.I.” pārstāvji J.O. un G.B. Tomēr sprieduma ievaddaļā aiz vārda „piedaloties” minēta tikai zvērināta advokāte M.B., turklāt norādot tulka vārdu un uzvārdu, kas likumā netiek prasīts. Spriedumā tas norādīts šādi:

„Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts paplašinātā sastāvā:

sēdes priekšsēdētājs M.Dudelis

senatori O.Druks-Jaunzemis, Z.Gencs, R.Namatēvs, R.Saulīte, I.Šepteris, M.Zāgere,

piedaloties advokātei M.B. ar tulci Z.R.R.,

¹ Piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 11.janvāra spriedums lietā Nr.SK-0026.

2006.gada 24.maijā izskatīja atklātā tiesas sēdē Rīgā I.B. pārstāvja un G.B. kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas 2006.gada 18.janvāra spriedumu uzņēmēj sabiedrības „W.M.I.” prasībā pret I.B. par līgumsoda piedziņu un I.B. un G.B. preprasībā par līguma atzīšanu par spēkā neesošu.

Noklausījies senatores M.Zāģeres ziņojumu, atbildētājas pārstāvja J.O. un G.B. paskaidrojumus, ka viņi uztur kasācijas sūdzību, prasītājas pārstāves zvērinātas advokātes M.B. iebildumus pret kasācijas sūdzību un lūgumu to kā nepamatotu noraidīt [..]”¹

Arī citos nolēmumos tiesa ievaddaļā pie lietas dalībniekiem min arī tulku, ja tāds piedalījies tiesas sēdē, kaut arī atbilstoši CPL 73.panta noteikumiem tulks nav atzīstams par lietas dalībnieku un tādēļ nolēmuma ievaddaļā nebūtu norādāms:

„[...] piedaloties Ludmilas M. Pārstāvei zvērinātai advokātei Ilzei S., Oļegam G., Jeļenas K. Pilnvarotajam pārstāvim Aleksandram Ņ. un tulcei Vizmai A. [..]”²

Ievērojot fizisko personu datu aizsardzības principus, publiski pieejamajos Civillietu departamenta nolēmumos fizisku personu vārdi un uzvārdi netiek norādīti, aizstājot tos ar iniciāļiem. Tomēr ir sastopami nolēmumi, kuros neprecīza vai nepilnīga iniciāļu lietošana var radīt neskaidrības nolēmuma lasītājiem, īpaši gadījumos, kad lietā ir daudz dalībnieku. Tā, piemēram, ja nolēmuma ievaddaļā lietas dalībnieks atzīmēts ar vienu burtu – „Z”, bet tālākajā tekstā šāda lietas dalībnieka vairs nav, bet ir persona „Ģ.Z.”, tad viegli var rasties pārpratumi attiecībā uz to, vai tā ir tā pati personai vai varbūt kāds cits lietas dalībnieks.³ Šāda prakse nekādi neviņo nolēmuma uztveramību un būtu koriģējama, konsekventi apzīmējot visus lietas dalībniekus visā nolēmuma tekstā.

Tāpat nav vienotības attiecībā uz to, kā tieši saīsināt jeb „slēpt” lietas dalībnieku vārdus un uzvārdus. Ir sastopami nolēmumi, kuros rakstīts pilns personas vārds un uzvārda pirmais burts:

„[...] piedaloties Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras prokurorei Lienei J., SIA „Pilsētas Privātais Fonds” pārstāvei Jeļenai A. un Valdas J. Pārstāvim Jurim B. [..]”⁴

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 24.maija spriedums lietā Nr.SKC-0316.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-353.

³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 28.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-32.

⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 27.augusta lēmums lietā Nr.SPC-49.

Ir nolēmumi, kuros personu vārdi un uzvārdi tiek aizstāti ar to pirmajiem burtiem, savukārt zvērinātu advokātu vārdi un uzvārdi atspoguļoti pilnībā:

„[...] piedaloties A.S. pārstāvei zvērinātai advokātei Aijai Osmaneī un G.K. pārstāvei zvērinātai advokātei Santai Liepiņai [...]”.¹

Un ir arī tādi piemēri, kur viena nolēmuma ievaddaļas ietvaros izmantoti visi minētie varianti:

„[...] piedaloties Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras prokurorei A.Merlajai, Ilzes Ž. Pārstāvim V.Ž. [...]”.²

Nekādā ziņā neiebilstot pret nepieciešamību publiski neizpaust lietas dalībnieku vārdus un uzvārdus, autors uzskata, ka nepieciešams izvēlēties vienotu un saskaņotu stilu personas datu atspoguļošanai ne tikai nolēmuma ievaddaļā, bet arī visā nolēmuma tekstā. Pretējā gadījumā dažādā prakse pat viena nolēmuma ietvaros, nemaz nerunājot par dažādu tiesas sastāvu taisītiem nolēmumiem, lieki samudžina nolēmuma tekstu, apgrūtina faktisko apstākļu uztveri un līdz ar to arī motīvu daļas izpratni.

Apkopojot Civillietu departamenta nolēmumu ievaddaļās norādīto, secināms, ka katrā nolēmumā ir vērojams savs lietas dalībnieku uzskaitīšanas veids. Citos spriedumos tie atsevišķi vispār netiek norādīti, citkārt ir norādīti tikai zvērināti advokāti, bet ne fiziskas personas bez pilnvarotajiem pārstāvjiem, dažkārt norādīti zvērināti advokāti un likumiskie pārstāvji, vēl atsevišķos gadījumos – tikai zvērināti advokāti, bet ne likumiskie pārstāvji.

Autora ieskatā lietas dalībnieku uzskaitījuma sprieduma ievaddaļā vajadzētu būt vienai no vienkāršākajām nolēmuma sastāvdaļām. Tādēļ neizpratni izraisa apstākļi, ka šī likuma prasība tiek izpildīta tik atšķirīgi un, pats galvenais, nepilnīgi. Ievērojot Administratīvo lietu departamenta spriedumos iedibināto praksi, autors iesaka CPL 193.panta trešo daļu papildināt ar teikumu šādā redakcijā: „Lietas dalībniekus norāda šādā secībā: 1) tiesas sastāvs; 2) prasītājs, prasītāja pilnvarotais vai likumiskais pārstāvis (ja tāds piedalās); 3) atbildētājs, atbildētāja pilnvarotais vai likumiskais pārstāvis (ja tāds piedalās); 4) trešā persona; trešās personas pilnvarotais vai likumiskais pārstāvis (ja tāds piedalās); 5) prokurors un tās valsts vai

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 14.kanvāra spriedums lietā Nr.SKC-5.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 1.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-854/2008.

pašvaldību iestādes un personas, kurām ar likumu piešķirtas tiesības aizstāvēt tiesā citu personu tiesības un ar likumu aizsargātās intereses, institūcijas, kuras likumā paredzētajos gadījumos pieaicina atzinuma došanai, kā arī šo personu pārstāvji (ja tādi piedalās)”.

Tādējādi visos nolēmumos lietas dalībnieki tiktu norādīti pēc vienotas shēmas, savukārt nolēmumu lasītāji viegli varētu orientēties visos nolēmumos un zinātu, kur un kā var atrast lietas dalībnieku uzskaitījumu.

Lai arī norādītās nepilnības var uzskatīt par nebūtiskām visas lietas kontekstā, tomēr autors uzskata, ka šāda nekonsekvence un neskaidrība ir lieks nolēmumu trūkums, un tā novēršana ir tikai tehniskas dabas jautājums, toties tā varētu ievērojami uzlabot nolēmumu pārskatāmību un saprotamību.

3.2. Nolēmumu aprakstošās daļas analīze

Saskaņā ar CPL 475.panta trešās daļas 1.punktu aprakstošajā daļā jānorāda īsu lietas apstākļu izklāstījumu, savukārt CPL 230.panta pirmās daļas 3.punkts paredz lēmumā norādīt strīda priekšmetu. Šādas normas nodrošina, ka lasītājam būs skaidra lietas faktisko apstākļu virzība un līdz ar to nolēmums, it īpaši tā motīvu daļa būs vieglāk uztverama.

Tai pat laikā, iepazīstoties ar Civillietu departamenta nolēmumiem, autors secina, ka to aprakstošajā daļā minētie fakti nav izkārtoti hronoloģiskā secībā. Tomēr tieši hronoloģisks faktu uzskaitījums ir svarīgs priekšnoteikums tam, lai nolēmums būtu skaidri saprotams. Ja aprakstošā daļa nav sastādīta iespējami skaidri, tad lasītājam nolēmums nav saprotams, pat tikai sākot to lasīt, nemaz nerunājot par motīvu daļas izpratni.

Piemēram, 2006.gada 20.septembrī Civillietu departaments izskatīja¹ no juridiskā viedokļa ļoti vienkāršu lietu: atbildētājs ir parādā darba devējam – juridiskai personai – naudu, un darba devējs šo prasījuma tiesību ir cedējis citai fiziskai personai, kas arī ir cēlusi prasību tiesā pret parādnieku. Sprieduma aprakstošajā daļā šis cedēšanas fakts tekstā norādīts pēc tam, kad jau minēts prasības celšanas fakts un parāda summas aprēķins. Tādējādi, lasot spriedumu, sākotnēji nav skaidrs, kādēļ līgums ir noslēgts ar vienu personu, bet prasību tiesā iesniegusi cita.

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 20.septembra spriedums lietā Nr.SKC-0517.

Vienlaikus autors vērs uzmanību arī uz CPL 475.panta trešās daļas 1.punktā minētā pienākuma norādīt „īsu” lietas apstākļu izklāstījumu. Neapšaubot nepieciešamību nodrošināt to, ka nolēmums ir konspektīvs un neapgrūtina tā lasītāju, autors norāda, ka šāds regulējums nenozīmē, ka nolēmumā nav jāatspoguļo būtiskie lietas apstākļi, lai tādējādi uztvertu tā saprotamību kopumā. Nav atbalstāma situācija, kad tiesa, vēloties būt īsa un konspektīva, kļūst pārāk nekonkrēta un neprecīza. No lietas apstākļu izklāsta ikvienam nolēmuma lasītājam jāgūst tik pietiekama informācija par lietas faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem, lai spētu izprast nolēmuma motīvu daļu un tiesas argumentāciju.

Saskaņā ar CPL 475.panta trešās daļas 4.punktu sprieduma aprakstošajā daļā tiesai jānorāda pretsūdzības motīvus vai paskaidrojumu būtību. Praksē otras puses paskaidrojumi spriedumā vai nu vispār netiek ietverti, vai arī tikai minēts, ka paskaidrojumi ir sniegti, nenorādot detalizētāk to saturu. Piemēram,

„Paskaidrojumus pie Ģ.Z. kasācijas sūdzības iesniegusi prasītāja I.P., uzskatot to par nepamatotu un noraidāmu.”¹
Tālāk spriedumā paskaidrojumu saturs sīkāk nav izvērst.

vai jau mazliet izvērstāk

„Paskaidrojumā sakarā ar iesniegto kasācijas sūdzību atbildētājs Jānis Stepanovs lūdz spriedumu atstāt negrozītu un kasācijas sūdzību noraidīt. Uzsaka, ka Civillietu tiesu palātas secinājumi atbilst likuma prasībām un lietas materiāliem.”²

Tomēr sīkāka norāde uz to, kādi tad ir paskaidrojumos par kasācijas sūdzību minētie argumenti, spriedumā nav atrodama.

Ir atrodami nolēmumi, kuros nav izdarīta nekāda veida atsauce uz otras puses paskaidrojumu esamību vai neesamību. Līdz ar to lasītājam nav iespējams uzzināt, vai otra puses paskaidrojumus nav iesniegusi vispār, vai arī tiesa tos vienkārši nav atspoguļojusi nolēmuma tekstā.³

Vienlaikus jānorāda arī uz reti sastopamu, bet pozitīvu praksi, kad tiesa nolēmuma aprakstošajā daļā ir atspoguļojusi arī pretējās puses iesniegtos paskaidrojumus par kasācijas

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 28.janvāra spriedums lietā Nr.SK-32.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 14.janvāra spriedums lietā Nr.SK-14.

³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 11.februāra spriedums lietā Nr.SK-49.

sūdzību, norādot ne tikai to, ka persona uzskata sūdzību par nepamatotu un noraidāmu, bet arī detalizēti aprakstot izteiktos iebildumus.¹

Tāpat secināms, ka Civillietu departamenta spriedumos, atšķirībā no Administratīvo lietu departamenta spriedumiem, nekad netiek norādīts to paskaidrojumu saturs, kurus lietas dalībnieki mutvārdos snieguši tiesas sēdes laikā.

Ir gadījumi, kad tiesa skopi norāda, ka lietas dalībnieki vispār ir snieguši paskaidrojumus tiesas sēdē, sīkāk nepaskaidrojot, kādi argumenti tikuši izteikti:

„Senāta sēdē Ludmilas M. Pārstāve zvērināta advokāte Ilze S. Uzturēja kasācijas sūdzību pēc tajā norādītajiem argumentiem, bet Oļegs G. un Jeļenas K. Pilnvarotais pārstāvis Aleksandrs Ņ. lūdza kasācijas sūdzību noraidīt, atzīstot to par nepamatotu.”²

Un ir arī tādi nolēmumi, kuros tiesa vispār nav norādījusi, ka lietas dalībnieki būtu snieguši kādus paskaidrojumus tiesas sēdē. Līdz ar to nav iespējams secināt, vai personas, kuras piedalījušās tiesas sēdē (kā tas redzams no nolēmuma ievaddaļas), nav neko paskaidrojušas, vai arī tiesa vienkārši nav tos atspoguļojusi nolēmumā.³

Analizējot norādītos trūkumus kontekstā ar CPL regulējumu, autors secina, ka CPL paredz tiesas pienākumu spriedumā izdarīt atsauci uz lietas dalībnieku sniegtajiem paskaidrojumiem. Gan CPL 193.panta ceturtā daļa (pirmās instances tiesas spriedums), gan CPL 432.panta ceturtā daļa (apelācijas instances tiesas spriedums), gan arī CPL 475.panta trešās daļas 4.punkts paredz, ka sprieduma aprakstošajā daļā tiesa norāda lietas dalībnieku paskaidrojumu, apelācijas sūdzības (pretapelācijas sūdzības), kasācijas sūdzības (pretsūdzības) vai iebildumu būtību. Iespējams, ka tiesas praksē ar jēdzienu „būtība” ir sapratušas pienākumu vienā teikumā norādīt, ka lietas dalībnieks uzskata sūdzību par nepamatotu un lūdz to noraidīt, tomēr, neskatoties uz to, autors uzskata, ka tiesiskais regulējums šajā ziņā ir pietiekami precīzs un saprotams, tādēļ problēma slēpjas tā nepareizā piemērošanā.

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 26.novembra spriedums lietā Nr.SK-420/2008.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr.SK-353.

³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 12.novembra spriedums lietā Nr.SK-416.

3.3. Nolēmumu motīvu daļas analīze

Saskaņā ar CPL 475.panta ceturto daļu sprieduma motīvu daļā norāda argumentus, kuru dēļ kasācijas sūdzība noraidīta, vai argumentus par apelācijas instances tiesas pieļautajiem tiesību normu pārkāpumiem, to nepareizu iztulkošanu vai kompetences ietvaru pārkāpumu. Līdz ar to sprieduma motīvu daļai, neraugoties uz to, vai kasācijas sūdzība tiek apmierināta vai noraidīta, jā sastāv no tiesas argumentācijas. Juridiski novērtējot lietas faktiskos apstākļus, tiesai jā pamato, kādēļ tā pieņēmusi attiecīgu nolēmumu.¹

Tiesas argumentācija bieži vien ir svarīgākā nolēmuma daļa. Labi izprotot argumentāciju, ir vieglāk izprast, kā tiesa izlems lietas ar līdzīgiem faktiem un problēmējautājumiem.² Analizējot Civillietu departamenta nolēmumus, autors ir nonācis pie secinājuma, ka tieši motīvu daļas kvalitāte būtu īpaši uzlabojama.

Viens no konstatētajiem motīvu daļas trūkumiem ir loģiskās saites neatspoguļošana starp faktiem un pušu argumentiem. Gadījumos, kad lietā ir īpaši daudz faktu un pušu izteikto argumentu, tiesa ar savu nolēmumu šo lietu nepadara skaidrāku. Šādās lietās tiesa īpaši izceļ tikai atsevišķus faktus un argumentus, uz kuriem balsta nolēmumu, bet nenorāda visus kasatora argumentus un otras puses iebildumus. Līdz ar to nereti arī motīvu daļā ir pazudis loģiskais izkārtojums. Tas neapšaubāmi mazina nolēmumu saprotamību. Tai pat laikā jāatzīmē arī pozitīvā tendence nolēmumos īpaši norādīt uz to, par ko ir strīds un par ko strīda nav.

„Lietā nepastāv strīds, ka, noslēdzot līgumu, puses formulējušas apstākļus, kādi atzīstami par nepārvaramu varu.”³

„Senāts atzīst, ka izskatāmajā lietā ir strīds par izdevumiem, kas saistīti ar civillietas izskatīšanu tiesā, proti, procesuāliem izdevumiem [..]”⁴

„Lietā nepastāv strīds, ka ceļa servitūts par labu nekustamajam īpašumam „K_2” nodibināts ar likumīgā spēkā stājušos tiesas spriedumu, t.i., Civillikuma 1231.panta 2.punktā paredzētajā kārtībā.”⁵

¹ Skujeniece V. Latvijas tiesu spriedumu kvalitātes problēmas. Sabiedriskās politikas centrs „Providus”. Rīga: Nordik, 2003., 48.lpp.

² Broka B., Džohansens S. Juridiskā analīze un tekstu rakstīšana. Otrās papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 114.lpp.

³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.SK-0099.

⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 21.janvāra spriedums lietā Nr.SK-6.

⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 26.novembra spriedums lietā Nr.SK-441/2008.

Šāda prakse uzlabo lietas būtības uztveramību no lasītāja viedokļa, kā arī atvieglo lietas izspriešanu no tiesas viedokļa. It īpaši lietās ar skaitliski daudziem faktiem vai argumentiem tas palīdzētu ne tikai lasītājam, bet arī pašai tiesai izkristalizēt būtiskāko no nebūtiskā, tas ir, atlasīt to, ko tiesai vajadzētu argumentēt un ko ne.

Kā nākamo trūkumu jānorāda praksi, kad tiesa min kāda lietas dalībnieka argumentus nolēmuma aprakstošajā daļā, savukārt motīvu daļā pie tiem vairs neatgriežas un neizvērtē. Autoraprāt, tā ir īpaši negatīva tendence, jo nerada iespaidu par objektīvu un uz vispusīgu lietas izskatīšanu balstītu nolēmumu. Var prezumēt, ka tos argumentus, kurus tiesa nav izvērtējusi, tā ir uzskatījusi par mazāk svarīgiem vai vispār nebūtiskiem lietas izspriešanā pēc būtības vai noteikta procesuāla jautājuma atrisināšanā. Tā tomēr nebūtu atzīstama par pareizu praksi. Gan lietas dalībniekiem, gan arī tiem, kas ar nolēmumu iepazīstas kā tiesu prakses materiālu, būtu jāzina, kādēļ tā motīvu daļā neminētie argumenti nav izpelnījušies tiesas ievērību.

Jāatzīst, ka šāda tendence nav jaunums, jo jau 2003.gadā publicētajā pētījumā tā autore Vineta Skujeniece raksta: „Pētījuma gaitā autore saskārās ar vairākiem gadījumiem, kad tiesa, sprieduma aprakstošajā daļā minot konkrētus puses argumentus, pēc tam tos neizvērtē sprieduma motīvu daļā”.¹ Autors pilnībā pievienojas Vinetas Skujenieces apgalvojumam, ka „Tiesu spriedumu skaidrība un pieņemtā lēmuma atbilstošs un pietiekams pamatojums būtu tas, kas atbilstu visām [...] vēlmēm. Strīdā iesaistītajām pusēm šāds spriedums dotu pārliecību, ka spriedums ir taisnīgs un ka tiesnesis ir izskatījis strīdu kompetenti, objektīvi un neatkarīgi”.²

Formāli interpretējot CPL 475.panta ceturto daļu, var secināt, ka tiesai varbūt nemaz nav jāizvērtē visi lietas dalībnieku argumenti, bet gan tikai tie, kuru dēļ noraidīta kasācijas sūdzība, vai argumenti par apelācijas instances tiesas pieļautajiem tiesību normu pārkāpumiem, to nepareizu iztulkošanu vai kompetences pārkāpumu. Tādējādi, ja tiesa spriedumā ir norādījusi, piemēram, atsevišķus argumentus, kuru dēļ sūdzība noraidīta, bet nav izvērtējusi visus lietas dalībnieku argumentus, tad formāli likuma prasības būs ievērotas. Tomēr vai šādu risinājumu atzīt par pareizu? Šāds spriedums būs likumīgs, bet ne pietiekami pamatots. Bez tam pušu vienlīdzības princips papildus prasa, lai tiesa atbildētu uz pušu iesniegtajiem un uz konkrēto lietu attiecināmajiem argumentiem.³

¹ Skujeniece V. Latvijas tiesu spriedumu kvalitātes problēmas. Sabiedriskās politikas centrs „Providus”. Rīga: Nordik, 2003, 51.lpp.

² Turpat, 9.lpp.

³ Turpat, 48.lpp.

Piemēram, kāda sprieduma aprakstošajā daļā norādīts, ka kasators iesniedzis sūdzību, balstot to uz CL 1662. un 1775.pantu Motīvu daļā tiesa nav pieminējusi un analizējusi nevienu no kasatora sūdzībā minētajiem likuma pantiem.¹

Vienlaikus autors norāda uz iepriekš minēto attiecībā uz „būtiskajiem” argumentiem. Lai arī prakse, kad tiesa nolēmumā atbildētu uz pilnīgi visiem lietas dalībnieku izteiktajiem argumentiem, būtu lietas dalībniekiem ļoti patīkama, tomēr jāņem vērā arī procesuālās ekonomijas un tiesas darba efektivitātes princips. Tādēļ autors vēlas uzsvērt, ka arī kasācijas instances tiesai ir pienākums norādīt savu viedokli par būtiskiem jeb uz konkrēto lietu attiecināmiem lietas dalībnieku argumentiem. Pretējā gadījumā atsevišķās situācijās var nonākt līdz pat absurdām situācijām, kad tiesai jāiegulda ievērojams laiks un darbs, lai nolēmumā atbildētu uz pilnīgi visiem, pat acīmredzami uz lietu neattiecināmiem argumentiem. Līdz ar to prasību nolēmuma motīvu daļā norādīt tiesas viedokli par lietas dalībnieku izteiktajiem argumentiem ir jāinterpretē saprātīgi un civilprocesa principiem atbilstoši.

Ar minēto ir saistīta vēl viena diemžēl diezgan bieži izplatīta un visai bīstama tendence – nenorādīt vai nepietiekami norādīt tiesas argumentāciju, ar kuru tā nonākusi pie konkrētā nolēmuma rezolutīvās daļas. Kā jau iepriekš norādīts, motīvu daļai ir jāsaturs loģiska argumentu ķēde, kas tā lasītājam atspoguļo to, kādēļ tiesa nonākusi tieši pie šāda nolēmuma, un vienlaikus nodrošina nolēmuma likumību un pamatotību. Tomēr ir sastopami nolēmumi, kuros šī argumentu ķēde izpaliek, un tā vietā tiesa norāda vien to, ka „tiesa uzskata”, „tiesa atzīst” vai tamlīdzīgas skopas frāzes, neatbildot uz jautājumu „kāpēc?”.

„Senāts šādam prasītājas pārstāvja viedoklim nevar piekrist, jo tas ir juridiski nekorekts”.²

Nekādi turpmāki paskaidrojumi attiecībā uz tiesas ieskatā juridiski nekorekto prasītājas viedokli neseko.

„Senāts uzskata, ka viedoklis, kas ir bijis tiesu izpildītāja rīcības pamatā, nav uzskatāms par juridiski neadekvātu.”³

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 21.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-6.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 28.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-18.

³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 14.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-14.

Tomēr tiesa neargumentē arī to, kādēļ tiesu izpildītāja rīcības pamatā esošais viedoklis būtu juridiski adekvāts, vai kādu citu iemeslu dēļ atbalstāms, pretstatā otras puses viedoklim.

Reizēm tiesa nolēmumā kādu argumentu ir analizējusi ļoti plaši un izvērsti interpretējusi kādu normu, tai pat laikā nākamo argumentu atkal pieminot pavisam īsi un neatsedzot normas interpretāciju un piemērošanu. Ne vienmēr argumenta analīzei ir jābūt ļoti plašai, tai pat laikā pārāk lakoniska pieeja nolēmuma pamatošanā var uzdot vairāk jautājumu nekā sniegt atrisinājumu konkrētas lietas ietvaros aplūkojamajai problēmai.¹ Autora ieskatā saprātīgākais risinājums ir katru lietas dalībnieka un arī tiesas argumentu atspoguļot un analizēt tik plaši, lai tas būtu saprotams vidusmēra lasītājam. Jo tieši lietas dalībnieki un sabiedrība kopumā ir tā, kurai tiesa pasniedz savu viedokli un risina strīdu, tādēļ ir jāpanāk, ka tieši šai auditorijai nolēmums ir vislabāk saprotams.

Attiecībā uz pirmās instances tiesas nolēmumu argumentāciju un nepieciešamību norādīt lietas dalībnieku izteiktos būtiskos argumentus un tos analizēt autors savu viedokli norādījis jau šī darba iepriekšējā nodaļā. Savukārt kasācijas instances tiesai pienākumu izvērtēt lietas dalībnieku norādītos argumentus, kuri ir būtiski lietas izspriešanā, būtu jāattiecina vismaz uz tiem gadījumiem, kad kasācijas sūdzība tiek noraidīta. Tādēļ CPL 475.panta ceturtās daļas 1.punktu var izteikt šādā redakcijā: „noraidot kasācijas sūdzību – **atbildes uz lietas dalībnieku norādītiem lietas izskatīšanā būtiskiem argumentiem un** argumentus, kuru dēļ sūdzība noraidīta”. Tādējādi būtu iespējams izvairīties no kasācijas instances tiesas spriedumiem, kuros nav atspoguļoti lietas dalībnieku būtiski argumenti, nepaskaidrojot, vai tie vispār nav vērtēti, vai ir noraidīti.

CPL 473.pants nosaka lietas izskatīšanas robežas kasācijas instances tiesā, un saskaņā ar to kasācijas instances tiesa nepārvērtē lietas faktiskos apstākļus un pierādījumus, proti, neizskata lietu vēlreiz pēc būtības. Tai pat laikā praksē ir sastopami Civillietu departamenta nolēmumi, kuros tiesa motīvu daļā ir analizējusi lietu pēc būtības, tādējādi pārkāpjot lietas izskatīšanas robežas.

„Nepelna ievēribu kasācijas sūdzībā norādītais apgalvojums, ka ar atbildētāja paskaidrojumiem pirmās instances tiesas sēdē 2005.gada 17.janvārī būtu apstiprinājies naudas atdošanas fakts. Civillikuma 1838.pants nosaka, ka

¹ Skujeniece V. Latvijas tiesu spriedumu kvalitātes problēmas. Sabiedriskās politikas centrs „Providus”. Rīga: Nordik, 2003, 48.lpp.

samaksas izdarīšana jāpierāda tam, kas to apgalvo. Tiesa konstatējusi, ka Z.M. CPL 93.panta izpratnē nav pierādījis faktus, uz kuriem atsaucies.”¹

Iepazīstoties ar Civillietu departamenta nolēmumiem, aktuāls ir jautājums, vai tiesas nolēmumā ir jāatklāj piemēroto tiesību normu saturs. No pirmā acu uzmetiena šāda prasība var likties nesvarīga un pat lieka, taču tai ir savs pamats. Tiesību normas satura atklāšana palīdz uzskatāmāk pārbaudīt, kā tiesa ir attiecinājusi normu uz konkrēto dzīves gadījumu. Tā ļauj saprast tiesu nolēmumus jebkuram indivīdam. Tiesām tā sniedz pārlicību, ka tās attiecīgo normu ir piemērojušas pilnībā. Civillietu departamentam ir tendence nolēmumos neatklāt faktiskajiem apstākļiem piemērotās tiesību normas saturu. Līdzās tam, ka tiesas nolēmums var būt neskaidrs un pat nesaprotams, šādos gadījumos vēl pastāv risks, ka tiesa nav izvērtējusi kādu attiecīgajā tiesību normā ietvertu aspektu. Kā redzams no Civillietu departamenta nolēmumiem, minot vairākas tiesību normas pēc kārtas, tiesa nepiemēro tās visas konkrētajam gadījumam. Tādējādi tiesas spriedums satur lieku informāciju un var apgrūtināt tā uztveri.²

Šādā situācijā vēlreiz jāatsaucas uz autora jau minēto viedokli saistībā ar lietas dalībnieku un tiesas argumentācijas atspoguļojumu nolēmuma tekstā. Arī piemēroto tiesību normu un citu tiesību avotu satura izklāsta detalizācijas pakāpes kritērijs ir tas, vai lietas dalībnieks un ikviens vidusmēra lasītājs spēs saprast, kādēļ un kā tiesa ir piemērojusi konkrēto tiesību avotu lietas faktiskajiem apstākļiem un kā nonākusi pie gala rezultāta. Ja tiesa spēj to izdarīt vienā teikumā – teicami, ja nē un ja lietas apstākļi to prasa, atspoguļojums var būt arī divas lappuses garš. Šajā gadījumā svarīgākais ir sasniegt mērķi – nolēmuma skaidrību un saprotamību.

Bieži novērojams, ka tiesa ir atsaukusies uz kādu tiesību normu vai pat citējusi to, bet tā netiek piemērota konkrētajiem faktiskajiem apstākļiem. Tādējādi izpratni par to, kādēļ tiesa ir citējusi tieši šo tiesību normu, atstājot pušu un citu lasītāju ziņā. Šādu argumentu nevar atzīt par pamatotu. Veidojot argumentu, nepietiek ar to, ka ir atrasts, iespējams, pareizais likums. Tas arī jāpiemēro konkrētajai situācijai.³ Pie tam ir kļūdaini uzskatīt, ka tiesību normas atstāstījums vien liks tā lasītājam saprast, kā šī norma ir piemērojama lietas faktiskajiem

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 20.septembra spriedums lietā Nr.SKC-0517.

² Skujeniece V. Latvijas tiesu spriedumu kvalitātes problēmas. Sabiedriskās politikas centrs „Providus”. Rīga: Nordik, 2003, 37.lpp.

³ Broka B., Džohansens S. Juridiskā analīze un tekstu rakstīšana. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 94.lpp.

apstākļiem. Ja tiesa neizskaidro, kā konkrēto normu jāpiemēro lietas apstākļiem, tad lasītājs var nesaprast šāda argumenta mērķi, kaut arī tiesai tas šķistu pašsaprotams. Var būt pat vēl sliktāk – ar šāda argumenta palīdzību sprieduma lasītājs var nonākt pie pretēja rezultāta.

Piemēram, kāda sprieduma motīvu daļas pēdējais teikums, kas nav sasaistīts ar konkrētās lietas apstākļiem, turklāt nav norādīta arī atsauce uz tiesību normu:

„Kasācijas instances tiesa neizspriež lietu pēc būtības, bet pārbauda lietā taisītā sprieduma atbilstību tiesību normām; kasācijas instances tiesas kompetencē neietilpst lietas faktisko apstākļu noskaidrošana, pierādījumu pārbaude, to vērtēšana un lietas izspriešana.”¹

Argumenta pamatā esošās tiesību normas nenorādīšana ir nereti sastopama Civillietu departamenta nolēmumos, pat gadījumos, kad tiesību norma ir citēta.

„Uztura došanas pienākums ietver ne vien bērna nodrošināšanu ar ēdienu, apģērbu, mājokli un veselības aprūpi, bet arī vecāku pienākumu izglītēt un audzināt bērnu”.²

Vienlaikus jāatzīmē, ka ir gadījumi, kad Civillietu departaments kā attaisnojumu lietas dalībnieka norādīto tiesību normu neanalizēšanai ir minējis apstākli, ka pats lietas dalībnieks, kas uz tiesību normām atsaucies, nav tās pietiekami konkretizējis:

„Bez tam, kasācijas sūdzībā formāli norādīts uz materiālo tiesību normu nepareizu piemērošanu, nenosaucot, kādas konkrētas materiālo tiesību normas nav pareizi piemērotas un kādas tiesai vajadzēja piemērot. Tādējādi minētā norāde par materiālo tiesību normu nepareizu piemērošanu neatbilst Civilprocesa likuma 453.panta pirmās daļas 5.punkta noteikumiem.”³

Līdz ar to ne lietas dalībniekiem, ne tiesai nevajadzētu atsaukties uz kādu tiesību normu, nepaskaidrojot, kā tieši tā ir piemērojama lietas faktiskajiem apstākļiem. Šādi tiesa un lietas dalībnieki nonāk pie nevajadzīgas savstarpējas nesaprašanās, kad tiesa nav pareizi uztvērusi, ko lietas dalībnieks ir domājis, atsaucoties uz kādu tiesību normu, pēc kā savukārt lietas dalībniekam nav skaidrs, kāda ir bijusi tiesas argumentācija, norādot kādu tiesību normu. Šāda savstarpējas neizpratnes gaisotne nevauro personu uzticību tiesu varai un tiesu varas

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 25.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-0496.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 26.novembra spriedums lietā Nr.SKC-440/2008.

³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 10.septembra spriedums lietā Nr.SKC-310.

prestīžu, tādēļ abiem spēles dalībniekiem – gan tiesai, gan lietas dalībniekiem – ir maksimāli precīzi un rūpīgi jāatspoguļo savi argumenti.

Attiecībā uz kasācijas instances tiesas sprieduma motīvu daļu CPL 475.panta ceturrtā daļa paredz norādīt argumentus, kuru dēļ sūdzība noraidīta, vai argumentus par apelācijas instances tiesas pieļautajiem tiesību normu pārkāpumiem, to nepareizu iztulkošanu vai kompetences ietvaru pārkāpumu. CPL neparedz, ka kasācijas instances tiesai, līdzīgi kā pirmās instances tiesai, būtu jānorāda piemērotās tiesību normas vai to saturs. Tā kā CPL paredz sprieduma motīvu daļā norādīt tiesas argumentus, ir pieņemams, ka tajos ietilpst arī piemērotās tiesību normas un to izskaidrojums. Tomēr tiesu prakse rāda, ka šāds pieņēmums ne vienmēr darbojas, un kasācijas instances tiesas savos nolēmumos mēdz būt pārāk konspektīvas. Tādēļ autors iesaka apsvērt iespēju CPL 475.panta ceturrtās daļas 1. un 2.punktu papildināt ar vārdiem: „kā arī normatīvos aktus un citus tiesību avotus, pēc kuriem tiesa vadījies”.

Tiesību normas noteikti ir visbiežāk piemērotais tiesību avots Civillietu departamenta nolēmumos. Tā kā ar nolēmumiem izskatītas civillietas, visbiežāk piemērotie ir Civillikums un CPL.

Tāds tiesību avots kā vispārējie tiesību principi spriedumos tiek pieminēti, tomēr vairumā gadījumu uz to ir pamudinājuši kasatori, nevis tiesa pēc savas iniciatīvas. Turklāt dažkārt tiesa arī kasatoru argumentos pieminētos vispārējos tiesību principus vai nu vispār netika vērtējusi, vai arī vērtējums netika izvērst. Piemēram, kādā lietā kasators savā sūdzībā ir atsaucies uz vispārējā taisnīguma principu, kas izriet no CL 1.panta (tas norādīts sprieduma aprakstošajā daļā), savukārt motīvu daļā tiesa norādījusi vien to, ka atbildētājs strīdus situācijā izmantojis savas likumīgās tiesības un to nav pamata kvalificēt kā CL 1.pantā nostiprinātā taisnīguma principa pārkāpumu.¹

Kādā citā kasācijas sūdzībā bija norādīts, ka „S.S., bet pēc viņas A.K. un Dz.D. paļāvās, ka privatizācija no valsts iestāžu puses ir likumīga”. Savukārt sprieduma motīvu daļā tiesa, atbildot uz šo kasācijas sūdzības iesniedzēju argumentu, to īpaši neanalizē, tikai apgalvo, ka „Nav pamatoti arī argumenti par paļāvības principa pārkāpumu”.²

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 28.janvāra spriedums lietā Nr.SK-18.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 7.februāra spriedums lietā Nr.SK-0047.

Tai pat laikā ir sastopama arī pozitīvāka prakse, kad tiesa, atbildot uz kasācijas sūdzības iesniedzēja argumentu par CL 1.pantā nostiprinātā labas ticības principa pārkāpumu, ir izvērstāk pamatojusi, kāpēc šī principa pārkāpums lietā nav saskatāms:

„Nav pamatota kasācijas sūdzības iesniedzējas atsauce uz spriedumā izdarīto secinājumu neatbilstību Civillikuma 1.pantā nostiprinātajam labas ticības principam, jo konkrētajā gadījumā konstatēta paša prasītāja, nevis atbildētājas minētajam principam pretēja rīcība un, apmierinot pretprasību, tiesa atbildētājas tiesību aizskārumu novērsusi.”¹

Pavisam reti, bet ir atrodama ļoti teicama prakse, kad tiesa pati pēc savas iniciatīvas atsaucas uz tiesību principu un atklāj, kā tas piemērojams konkrētajiem faktiskajiem apstākļiem:

„Tā kā lūgumā par liecinieku nopratināšanu bija norādīts, ka liecinieki varēs liecināt par apstākļiem, kas saistīti ar samaksas veikšanu, un šādu pierādīšanas līdzekļu izmantošana ir pieļaujama, tiesai, lai ievērotu Civilprocesa likuma 10.pantā nostiprināto sacīkstes principu, bija jādod iespēja atbildētājai pierādīt savus iebildumus pret celto prasību.”²

Tāds tiesību avots kā judikatūra Civillietu departamenta spriedumos tiek izmantots reti. Tāpat kā vispārējos tiesību principus, arī piemērojamo judikatūru parasti norāda kasatori, nevis tiesa pēc savas iniciatīvas. Tā tas, piemēram, ir kādā spriedumā, kur prasītājs atsaucies uz trim Eiropas Kopienų tiesas spriedumiem, un tiesa sprieduma motīvu daļā arī attiecīgi atsaukusies uz kasatora norādītajā judikatūrā nostiprināto jēdziena „nepārvarama vara” iztulkojumu.³

Tai pat laikā ir sastopami arī tādi tiesas nolēmumi, kuros tiesa atsaukusies uz judikatūru līdzīgās lietās pati pēc savas iniciatīvas.⁴

Arī atsauce uz tiesību doktrīnu Civillietu departamenta spriedumos ir sastopama reti. Par piemēru kalpo kādā autora atrastā spriedumā minētais:

„Kā norādīts juridiskajā literatūrā: „Šī norma, pirmkārt, regulē īpašuma iegūšanu uz svešām kustamām lietām, kuras savienojuma rezultātā kļuvušas par zemesgabala sastāvdaļām. Otrkārt, Civillikuma 968.pants regulē šādas ēkas piederību vispār, turklāt, kā atzīts tiesu praksē, šajā gadījumā ir runa par prezumpciju, atbilstoši kurai

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 26.novembra spriedums lietā Nr.SK-441/2008.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr.SK-386.

³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.SK-0099.

⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 12.novembra spriedums lietā Nr.SK-418.

pieņemams, ka ēka pieder tam, kuram pieder attiecīgais zemesgabals (..)” (A.Grūtups, E.Kalniņš. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Otrais papildinātais izdevums.- Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 72.lpp.”¹

Interesanti norādīt, ka vismaz vienā gadījumā tiesa savu nolēmumu ir pamatojusi ar spriedumā tieši ierakstītu apgalvojumu par likumības un pamatotības trūkumu apelācijas instances tiesas spriedumā (neizdarot gan atsauci uz tiesību normu). Tiesa sprieduma motīvu daļas nobeigumā iekļāvusi šādu apgalvojumu:

„Ievērojot teikto, Senāts secina, ka apelācijas instances tiesas spriedumu nevar atzīt par likumīgu un pamatotu, tādēļ kasācijas sūdzība apmierināma.”²

Tiesa gan, šāda argumenta iekļaušana spriedumā nav bieži sastopama prakse.

Atgriežoties pie iepriekš analizētā jautājuma par to, kādas sekas rada kāds konkrēts nolēmuma formas vai satura trūkums, var norādīt uz argumentu, ko minējis Civillietu departaments attiecībā uz zemākas instances tiesas nolēmuma pārskatīšanu. Proti, aplūkojamajā civillietā³ tiesa konstatēja, ka zemākas instances tiesa ir izskatījusi lietu, kas saskaņā ar normatīvo tiesību aktu prasībām ir piekritīga administratīvajai tiesai. Ievērojot minēto, tiesa atzina:

„Tā kā minētais ir būtisks procesuālo tiesību normu pārkāpums, spriedums atceļams un tiesvedība lietā saskaņā ar Civilprocesa likuma 223.panta 1.punktu izbeidzama.”

No šādas prakses, lai arī tā nav izplatīta, var secināt, ka viens no kritērijiem, lai izvērtētu nolēmuma trūkumu ietekmi uz tā tiesiskumu, varētu būt tā būtiskums. Proti, gadījumos, kad tiesas pieļautais pārkāpums attiecībā uz nolēmuma formu vai saturu ir tāds, ko augstākās instances tiesa konkrētajā gadījumā atzīst par būtisku, šāds nolēmums nav uzskatāms par tiesisku un ir atceļams.

Savukārt jēdziens „būtisks pārkāpums” ir nenoteiktais tiesību jēdziens, kas piepildāms ar saturu katras konkrētās lietas ietvaros. Kā piemēru šī jēdziena skaidrojumam var minēt

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr.SK-354/2008.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.SK-0099.

³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 1.oktobra spriedums lietā Nr.SK-68.

Administratīvo lietu departamenta noturīgo praksi, kad tā, vērtējot pārsūdzētā administratīvā akta tiesiskumu un konstatējot tam procesuālus trūkumus, analizē, vai pārkāpums ir būtisks. Kā atzīts Senāta Administratīvo lietu departamenta judikatūrā, būtisks procesuālais pārkāpums, kura dēļ administratīvo aktu jāatceļ, ir tad, ja tas ietekmēja vai varēja ietekmēt administratīvo aktu pēc satura.¹ Ja pārkāpums varēja to ietekmēt, tas uzskatāms par būtisku un minētais var būt par pamatu administratīvā akta atcelšanai.² Arī zinātniskajā literatūrā administratīvā procesa tiesību jomā sastopams viedoklis, ka par būtisku procesuālo prettiesiskumu var runāt tad, ja attiecīgais procesuālais pārkāpums ietekmē arī administratīvo aktu pēc būtības.³ Līdz ar to lietas galīgais atrisinājums ir atkarīgs no tā, kādu vērtējumu tiesa dos konstatētajam pārkāpumam. Saskatot pārkāpumu, tiesai jāvērtē, vai tas varēja ietekmēt iestādes pieņemtā lēmuma saturu. Tādējādi pārkāpumu tiesa izvērtē vairākpakāpju pārbaudē – vispirms tiesai jākonstatē, vai pārkāpums ir noticis. To nekonstatējot, lietas izskatīšana šajā jautājumā ir pabeigta. Ja pārkāpums tiek konstatēts, nākamajā stadijā tiesa noskaidro, vai šis pārkāpums varēja ietekmēt administratīvo aktu pēc satura. Arī šeit iespējami divi risinājumi – ja varēja ietekmēt, tad ir pamats pārsūdzētā administratīvā akta atcelšanai; ja nevarēja – šāds procesuālais pārkāpums pats par sevi nav pamats administratīvā akta atcelšanai.

Kā redzams no norādītā Civillietu departamenta sprieduma, arī civillietā tiesa var vērtēt pārsūdzētā sprieduma trūkumus, vadoties no tā, vai tie ir būtiski. Un gadījumā, kad trūkums ir būtisks, tas ir pamats pārsūdzētā sprieduma atcelšanai. Jāatzīmē gan, ka minētajā spriedumā tiesa nebija izskaidrojusi, kādēļ tieši šo pārkāpumu atzinusi par būtisku un kādēļ tas novedis pie secinājuma, ka spriedums ir atceļams.

3.4. Nolēmumu rezolutīvās daļas analīze

CPL 474.pantā ir izsmeļoši uzskaitīti pavisam četri iespējamie kasācijas instances tiesas sprieduma rezolutīvo daļu formulējumi. Līdz ar to tiesas uzdevums šķiet pavisam vienkāršs – izskatot lietu pēc būtības, izlemt, kuru rezolutīvās daļas formulējumu izvēlēties, un tieši tā to

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2005.gada 22.novembra spriedums lietā Nr.SKA-374.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006.gada 17.novembra spriedums lietā Nr.SKA-346.

³ Briede J. Administratīvā akta tiesiskums. Jurista Vārds, 2004.gada 23.marts, nr.11 (316).

arī norādīt spriedumā. Tomēr praksē ir sastopamas atsevišķas neprecizitātes, kurām, ņemot vērā to, ka likums precīzi nosaka sprieduma rezolutīvās daļas saturu, nevajadzētu būt.

CPL 474.panta 1.punktā paredzēto rezolutīvo daļu tiesa parasti formulē precīzi:

„Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 1.punktu, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts nosprieda [...] spriedumu atstāt negrozītu, [...] kasācijas sūdzību noraidīt.”¹

Attiecībā uz CPL 474.panta 2.punktā minēto rezolutīvo daļu praksē novērojamas divas neprecizitātes. Pirmkārt, nododot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesai, Civillietu departaments reizēm norāda „tai pašai tiesai citā tiesnešu sastāvā”, bet citreiz – vienkārši „nodot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā”.²

Otrkārt, praksē pārmaiņus tiek norādīts „**nodot** lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā” un „**nosūtīt** lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā” (autora izcēlums). Šāda nekoncekvence nav pamatota un nav pieļaujama. CPL 474.panta 2.punktā ir lietots termins „nodot”, līdz ar to tiesai nav atļauts atkāpties no likumdevēja gribas un šīs darbības apzīmēšanai lietot jebkādus citus terminus.

Autora ieskatā minēto problēmu risinājums ir vienkāršs – tiesai, sastādot sprieduma rezolutīvo daļu, vajadzētu stingri pieturēties pie CPL 474.panta redakcijas un, vārds pa vārdam, citēt kādu no šī panta četros punktos paredzētajām rezolutīvajām daļām.

Savukārt attiecībā uz lēmuma rezolutīvo daļu CPL 230.pantā nav izvirzītas nekādas konkrētas tā satura prasības. CPL 230.panta pirmās daļas 6.punkts paredz vien to, ka lēmumā norāda tiesas vai tiesneša nolēmumu. Savukārt CPL 55.nodaļā, kas regulē blakus sūdzību iesniegšanu un izskatīšanu, nav nekādu papildu norāžu attiecībā uz lēmuma rezolutīvās daļas formu vai saturu. Līdz ar to atzīstams, ka likumdevējs lēmuma rezolutīvās daļas sastādīšanu atstājis tikai tiesas vai tiesneša ziņā, nenosakot nekādas vispārējas prasības.

Ņemot vērā to, ka nolēmuma rezolutīvā daļa lietas dalībniekiem ir pati svarīgākā un izšķirošā, tiesai vajadzētu būt ļoti skrupulozai un norādīt likumam atbilstošu nolēmumu. Lai arī, no vienas puses, var apgalvot, ka minētās rezolutīvās daļas nepilnības nav būtiskas un lietas iznākumu pēc būtības neietekmē, tomēr arī rezolutīvajā daļā ir iespējami tādi pārkāpumi, kuri var atstāt nopietnu ietekmi uz nolēmuma tiesiskumu. Proti, nolēmuma rezolutīvajā daļā ir jābūt

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 20.septembra spriedums lietā Nr.SK-0517.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 25.janvāra spriedums lietā Nr.SK-0040.

precīzi atspoguļotam tam, ko tiesa ir nolēmusi, kam par labu ir ko piespriedusi un tamlīdzīgi aspekti. Līdz ar to, piemēram, kļūda lietas dalībnieku vārdā, uzvārdā vai piespriesto naudas summu apmērā var mainīt visu nolēmuma būtību un neatspoguļot tiesas patieso gribu un nolēmumu.

4. Ierosinājumi nolēmumu kvalitātes uzlabošanai

1) Analizējot Civillietu departamenta nolēmumus, ir secināms, ka prasības nolēmuma formas un satura kvalitātei var noteikt divējādi. Pirmkārt, var precizēt CPL, detalizētāk nosakot prasības nolēmuma formai un saturam. Otrkārt, šo prasību izvirzīšanu var atstāt tiesu un tiesnešu ziņā, ļaujot prakses ceļā panākt vienošanos par to, cik izvērstus nolēmumus ir nepieciešams sastādīt. Mērķis jau ir un paliek viens – panākt, lai tiesas nolēmumi ir pietiekami saprotami jebkurai lasītājam, kura rokās tas kādu iemeslu dēļ ir nonācis. Vērtējot pašreizējo situāciju, rodas jautājums, kam tiesa raksta nolēmumus – profesionāļiem vai ikvienam vidēji izglītotam indivīdam. Uzdotais jautājums, protams, ir retorisks, jo tiesa neapšaubāmi nolēmumu raksta jebkurai cilvēkam, kas tiesā meklējis tiesas aizsardzību - tātad ne tikai profesionāļiem juristiem. Ja nolēmumi tiktu adresēti tikai profesionāļiem, tad tikai profesionāļiem arī būtu pa spēkam saprast tiesas domu gājienu un loģiku (kaut arī ne vienmēr!). Savukārt, ja tiesas nolēmumi ir paredzēti arī lietas dalībniekiem (kā tas, protams, ir), kam tiesību normu interpretācija un piemērošana nav ikdienas darbs, tad, piemēram, likuma pantu numuru uzskaitīšana nolēmumā noteikti nav pietiekama. Vēlamajā variantā nolēmumiem būtu jābūt tik skaidri uzrakstītiem, lai arī tie, kas nav lietas dalībnieki, saprastu strīda būtību un spētu izprast visus būtiskos argumentus un tiesas argumentāciju tāda un ne savādāka nolēmuma taisīšanai. Tas, protams, ir svarīgi ikkatram tiesas nolēmumam, bet it īpaši svarīgi Augstākās tiesas nolēmumiem, jo tie ir paraugs zemāku instanču tiesām. Augstākās tiesas nolēmumi ir tie, kas pamatā veido judikatūru, jeb, kā apgalvo profesors K.Torgāns: „[...] Senāts judikatūras veidošanā dod lielāko ieguldījumu”.¹ Līdz ar to gan tiesību normu prasībām attiecībā uz nolēmuma formu un saturu, gan arī to piemērošanai jābūt vērstai uz vienu mērķi – panākt, lai tiesas nolēmums ir skaidrs, saprotams, kā arī loģiski un secīgi motivēts. Tas attiecas gan uz tiesas sniegto informāciju nolēmuma ievaddaļā un aprakstošajā daļā, gan nolēmuma argumentāciju, gan tiesību normu piemērošanas atspoguļojumu.

2) Tiesas nolēmumam svarīgs ir ne tikai tā saturs, bet arī izkārtojums punktos vai rindkopās, kas satura uztveri var kā uzlabot, tā arī pasliktināt.

¹ Torgāns K. Augstākā tiesa kā judikatūras veidotāja. Pamatziņojums konferencē 2005.gada 7.oktobrī. <http://www.at.gov.lv/index.php?a=154&v=lv> (aplūkots 2009. 16.aprīlis).

Civillietu departamenta nolēmumos rindkopas nereti tiek veidotas tā, ka lasītājam nerodas pārlicība par to, kam tieši pieder minētais arguments. Piemēram, šāda rindkopa:

„Nepamatots ir arī Civillietu tiesas kolēģijas atzinums, ka I.M. bez materiāliem līdzekļiem būs liegta iespēja realizēt sava bērna aprūpi, jo aprūpe nav viena vecāka tiesības, bet gan abu vecāku pienākums, un materiālie līdzekļi jāiegulda tā, lai to izlietojums pilnībā atbilstu bērna interesēm”.¹

Prezumējams, ka šis ir kasatora viedoklis, jo minētā rindkopa nolēmumā atrodas aprakstošajā daļā, pirms vēl Civillietu departaments ir atklājis nolēmumu lietā. Tomēr, lai gan noformulēts kā atsevišķa rindkopa, šis viedoklis teorētiski varētu piederēt arī kasācijas instances tiesai. Lai novērstu iespējamus pārpratumus un palielinātu juridiskās domas skaidrību, autors iesaka vismaz katrā rindkopā norādīt, kam pieder konkrētais arguments.

3) Nereti ir novērojams, ka nolēmumu tekstā nav ievērotas latviešu valodas stila un teikumu uzbūves prasības. Viena no nepilnībām autora ieskatā ir teikumu veidošana bez teikuma priekšmeta. Piemēram,

„Norāda, ka Civillikuma 177.pants paredz, kādi pasākumi veicami bērna aprūpētājam, taču minētajā pantā nekas nav teikts par to, ka viena vecāka pienākums ir rūpēties par bērna izklaidi, bet otram vecākam jāuzņemas visi pārējie darbi – t.i., jā rūpējas par bērna iztiku, audzināšanu, izglītošanu un mājokļa nodrošināšanu.”²

Pirmkārt, šāds teikums gluži vienkārši neatbilst latviešu valodas prasībām. Otrkārt, šādus teikumus veidojot nolēmuma motīvu daļā, kur kasācijas instances tiesa gan citē apelācijas instances tiesas argumentāciju, gan izsaka savu viedokli, kļūst grūti uztverams, vai to konstatē/uzskata/norāda u.tml. apelācijas instances tiesa, vai arī tas jau ir kasācijas instances tiesas viedoklis. Atsaucoties uz iepriekšējā punktā minēto, nav pieļaujams nolēmumā iekļaut tā noformulētus argumentus, no kuriem objektīvi nav saprotams, kas tos ir izteicis.

Tāpat bieži sastopama situācija, kad nolēmumos teikumi netiek veidoti saskaņā ar latviešu valodas teikumu veidošanas shēmu „kas? ko dara?”. Tas reizēm liek lasītājam vairākkārt pārlasīt teikumu, lai pārlicinātos, vai rakstītais patiešām ir saprasts pareizi.

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 19.aprīļa spriedums lietā Nr.SK-0265.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 19.aprīļa spriedums lietā Nr.SK-0265.

„Bez tam, kā atzina apelācijas instances tiesa, nevar būt pamats līguma atzīšanai par spēkā neesošu atbildētāju atsaukšanās uz Civillikuma 1440., 1459.pantu, jo lietā nav pierādījumi tam, ka prasītājas pārstāvji ar viltu būtu piedabūjuši otru līgumslēdzējas pusi slēgt darījumu, kas būtu pretējs I.B. interesēm.”

„Tā kā strīdus līgums attiecas uz privāto tiesību jomu, I.B. un G.B., parakstot to, apliecinājušas, ka līguma, kas sastādīts angļu valodā, teksts viņām ir saprotams, nepelna ievērību kasatoru atsaukšanās uz darījuma neatbilstību Valsts valodas likumam.”¹

Bieži konstatējams, ka nolēmumos teikumi ir pārāk gari, lai teksts būtu viegli lasāms. Piemēram, vienā no analizētajiem nolēmumiem kāds teikums ne tikai bija rindkopas garumā, bet arī aprāvās, nepabeidzot domu. Lieki teikt, ka lasītājam, lai saprastu šo apgalvojumu nolēmuma aprakstošajā daļā, teikums jāpārlasa ne vienu reizi vien, un arī pēc tam tas nekļūst skaidrs.

„Tiesas kolēģija konstatēja, ka 2002.gada 28.augusta pirkuma līguma 4.1.punktā SIA „S” apņēmusies piegādāt precī NBS Nodrošinājuma centram līdz 2002.gada 28.oktobrim, savukārt 2002.gada 5.novembrī puses vienojušās par jaunu piegādes termiņu, pagarinot to par 30 kalendārajām dienām, nosakot, ka pārējie līguma noteikumi, t.sk. līguma 8.3.punkts, kas paredzēja, ka pusei, kura atsauca uz nepārvaramas varas apstākļiem, ir jāpierāda, ka tai nebija iespēju paredzēt, ne novērst radušos apstākļus, kuru sekas par spīti īstenotajai rūpībai nav bijis iespējams novērst.”²

4)Autors iesaka spriedumus strukturēt tā, lai atvieglotu to uztveramību. Pirmkārt, jāuzteic Civillietu departamenta nesen mainītā prakse katru no četrām sprieduma daļām atdalīt ar atbilstošu virsrakstu. Ja pāris gadu atpakaļ šīs šķirtnes nenorādīšana bija pieskaitāma pie viena no Civillietu departamenta spriedumu trūkumiem, īpaši salīdzinot ar Administratīvo lietu departamenta nolēmumiem, tad pēdējā laika Civillietu departamenta spriedumos katra no daļām ir uzskatāmi atdalīta.

„[...] izskatīja atklātā tiesas sēdē civillietu sakarā ar prasītājas SIA „Pabažu kūdra” kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2008.gada 20.februāra spriedumu SIA „Pabažu kūdra” prasībā pret Latvijas Republikas Zemkopības ministriju un AS „Latvijas valsts meži” par nomas tiesību atzīšanu, zemes nomas pārjaunojuma līguma noslēgšanu.

Aprakstošā daļa

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 24.maija spriedums lietā Nr.SK-0316.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.SK-0099.

Pamatojoties uz 1993.gada 16.septembra Rīgas rajona Sējas pagasta Tautas deputātu padomes valdes lēmumu Nr.106-5, starp SIA „Pabažu kūdra” un Sējas pagasta valdi 1993.gada 23.septembrī noslēgts zemes nomas līgums [..]

Motīvu daļa

Pārbaudījis lietā esošā sprieduma likumību attiecībā uz prasītāju, kas to pārsūdzējusi, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā tas noteikts Civilprocesa likuma 473.panta pirmajā daļā, Senāts atzīst, ka tiesas spriedums atstājams negrozīts tālāk norādīto apsvērumu dēļ. [..]”¹

Autors uzskata, ka šādas prakses pārņemšana ir atbalstāma un ir padarījusi Civillietu departamenta spriedumus ievērojami pārskatāmākus.

Tāpat pārņemšanas vērtā ir Administratīvo lietu departamenta prakse attiecībā uz „domu ķieģelišu” numerāciju. Tas atvieglo sprieduma lasīšanu, kā arī vēlāku atsaukšanos uz kādu šī sprieduma daļu, rindkopu vai pat teikumu.

„[11.1] [..] Citiem vārdiem sakot, to raksturo situācijas, kad tiesību normas piemērotājs attiecīgo dzīves gadījumu ir iekļāvis tiesību normas tiesiskajā sastāvā, to kļūdaini pamatojot ar analogiju, lai arī faktiski pie šāda rezultāta tas būtu nonācis, pareizi interpretējot tiesību normu (sal., piemēram, Administratīvo lietu departamenta 2005.gada 15.marta sprieduma lietā Nr.SKA-55 15.punktu).”²

Neskatoties uz to, ka prakse ar nolēmumu rindkopu numerāciju Civillietu departamentā kopumā nav pārņemta, tomēr nesenā tiesas praksē ir atrodamī atsevišķi nolēmumi, kuros tiesa nolēmuma rindkopas ir numurējusi tā, kā to dara Administratīvo lietu departaments.³

Neskatoties uz to, ka Administratīvo lietu departamenta nolēmumi, it īpaši to motīvu daļas, ir atzīstamas par kvalitatīvākām un vieglāk saprotamām, autors apzinās, ka Civillietu departamenta senatoriem nolēmumu rakstīšanā ir izstrādājušās jau gadiem ilgas tradīcijas, kuras mainīt strauji un pilnībā, iespējams, būs sarežģīti. Par Administratīvo lietu departamenta senatoru priekšrocību šajā ziņā var uzskatīt jaunā Administratīvā procesa likuma spēkā stāšanos un administratīvo tiesu izveidošanu, līdz ar ko tika pievērsta pastiprināta uzmanība arī spriedumu kvalitātei.

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 28.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-18.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006.gada 14.februāra spriedums lietā Nr.SKA-34.

³ Piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 27.augusta spriedums lietā Nr.SKC-285.

Tai pat laikā jāatzīmē, ka vairāki no norādītajiem trūkumiem ir tehniska rakstura un to novēršana neprasa pārmērīgas pūles un nav intelektuāli sarežģīta. Piemēram, precīzas terminoloģijas lietošana nolēmuma tekstā, it īpaši rezolutīvajā daļā, kā arī nolēmuma rindkopu numerācija. Lai arī šķietami nenozīmīgas detaļas, tās var ievērojami uzlabot nolēmuma kopējo kvalitāti un iedzīvotāju ticību tiesu varai kopumā. Un nesenākā tiesas prakse liecina, ka Civillietu departamenta nolēmumu kvalitāte arvien uzlabojas, kaut vai ieviešot sprieduma daļu uzskatāmas atdalīšanas praksi. Tas liek domāt un cerēt, ka spriedi pa spriedim arī pārējie šajā darbā norādītie Civillietu departamenta nolēmumu trūkumi var tikt un arī tiks novērsti, un to kvalitāte arvien uzlabosies.

Kopsavilkums

Kvalitatīvi un saprotami motivēti tiesas nolēmumi ir galvenais stūrakmens sabiedrības spējai pamatoti uzticēties tiesām un to darbam – uzticēties, ka vēršoties pēc palīdzības tiesā, cilvēkiem tiešām tiek nodrošinātas tiesības uz taisnīgu tiesu. Tiesas nolēmuma saprotamai pamatotībai ir liela nozīme ne tikai no konkrētajā strīdā iesaistīto personu viedokļa, bet arī no tiesas darba caurskatāmības un paredzamības aspekta.

Darbā, analizējot prasības, kurām jāatbilst tiesas nolēmumam, autors izdarījis vairākus secinājumus, kā arī izvirzījis atsevišķus priekšlikumus Latvijas Civilprocesa likuma uzlabošanai. Un proti:

1. Tiesības uz taisnīgu tiesu citstarp satur arī tiesības uz saprotamu un motivētu tiesas spriedumu.

Tiesības uz motivētu (pamatotu) tiesas spriedumu tiesību uz taisnīgu tiesu kontekstā uzsvērusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa un ANO Cilvēktiesību komiteja, tomēr abu minēto institūciju interpretācijai ir mazliet atšķirīgs rakurss. Eiropas Cilvēktiesību tiesa tiesības uz pamatotu un saprotamu tiesas nolēmumu analizē tiesību uz kompetentu un objektīvu tiesu kontekstā, no šīm tiesībām atvasinot principu, ka taisnīgs spriedums ir motivēts spriedums, savukārt Komiteja šīs tiesības primāri analizē tiesību uz pārsūdzību kontekstā.

2. Autors uzskata, ka tiesas pienākums motivēt savu spriedumu ir neapšaubāmi saistīts ar abām minētajām tiesību uz taisnīgu tiesu šķautnēm – proti, gan ar tiesībām uz taisnīgu tiesu, gan ar tiesībām uz nolēmuma pārsūdzēšanu, kā arī ar tiesībām zināt savas tiesības. Dominējošais aspekts ir tas, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nav atdalāmas no tiesībām uz taisnīgu – tātad saprotamu un motivētu – objektīvas un kompetentas tiesas spriedumu, kamēr nolēmuma pārsūdzība nav obligāta un ne vienmēr ir iespējama. Tādējādi neatkarīgi no iespējas spriedumu pārsūdzēt tam tik un tā ir jābūt motivētam.

3. Gan Latvijas, gan ārvalstu normatīvajos aktos tiesas nolēmumam izvirzītās pamatprasības ir likumība un pamatotība. Autora ieskatā Latvijas CPL 190.pantā, kurā skaidrots, kāds spriedums ir uzskatāms par likumīgu un pamatotu, būtu nepieciešami precizējumi.

Autora ieskatā nolēmums ir likumīgs tad, ja tajā izspriestais (izlemtais) pēc būtības atbilst tiesību normām – proti, nepietiek, ka tiesa ir vadījusies pēc tiesību normām, jo

iespējams, ka tiesa tās piemērojusi pretēji to jēgai. Tādēļ nolēmuma likumības aspektā jābūt uzsvaram uz tā atbilstību tiesību normām.

Savukārt attiecībā uz pamatotību likumdevējs tiešā tekstā pašreiz pievērsies tikai vienam pamatotības aspektam – tam, ka tiesas sniegtajam strīda atrisinājumam jābalstās uz pārbaudītiem un pierādītiem lietas faktiskajiem apstākļiem, kas atbilst piemēroto tiesību normu tiesiskajam sastāvam. Autors uzskata, ka tiesību uz taisnīgu tiesu kontekstā nedrīkst aizmirst arī otru pamatotības nozīmi – to, ka nolējumam jāsaturs pamatojums, kāpēc tiesa izspriedusi tā un ne citādi. Šajā kontekstā jēdzieni pamatojums un pamatotība nozīmē to, ka nolējumam jāsaturs argumentācija, kāpēc uz konstatētajiem faktiskajiem apstākļiem attiecināmas piemērotās tiesību normas un kāpēc šīs normas interpretējamās tā un ne citādi.

Līdz ar to autors ierosina šo pantu izteikt šādā redakcijā:

„190.pants. Sprieduma likumīgums un pamatotība

(1) Spriedums ir likumīgs, ja tiesa, taisot spriedumu, vadās pēc materiālo un procesuālo tiesību normām, un spriedums tām atbilst.

(2) Spriedums ir pamatots, ja tiesa to pamato uz apstākļiem, kas nodibināti ar pierādījumiem lietā, un ir tajā norādījusi sprieduma motīvus.”

Pašreizējā šī panta redakcijā iekļautais teikums *„Spriedumā tiesa neatspoguļo informāciju, kas ir valsts noslēpuma objekts, bet norāda, ka ar šo informāciju ir iepazinies un to izvērtējusi”* autora ieskatā nebūtu saglabājams pantā, kura nosaukums ir sprieduma likumība un pamatotība. Šo tiesību normu varētu iekļaut, piemēram, 193.panta ceturtajā un/vai piektajā daļā (normas, kurās noteikts, ko norāda spriedumā).

4. Tiesas nolēmuma motivācijai, lai to vērtētu kā saprotami izklāstītu, jāsaturs ne tikai piemēroto tiesību normu uzskaitījums, bet arī šo normu izskaidrojums (iztulkošanas atspoguļojums), kā arī vajadzības gadījumā nenoteikto tiesību jēdzienu izskaidrojums (piepildījums ar saturu konkrētās lietas ietvaros), un loģiska argumentu „ķēde”, kas paskaidro, kāpēc konstatētais situācijas faktiskais sastāvs atbilst piemērojamo tiesību normu tiesiskajam sastāvam un kāpēc līdz ar to izdarāms tāds un tāds secinājums. Vienlaikus motivācijai jāsaturs atbilde uz procesa dalībnieku izteiktajiem argumentiem. Turklāt, ievērojot vienlīdzības principu, gadījumā, ja tiesa atkāpusies no pastāvošās tiesu prakses, šī atkāpe ir obligāti jāpamato.

5. Attiecībā uz prasību nolēmuma motīvu daļā sniegt atbildes uz lietas dalībnieku izteiktajiem argumentiem, jānorāda, ka tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu nenozīmē, ka

tiesai jāatbild uz ik katru procesa dalībnieka argumentu, bet gan tikai uz tiem, kas vērtējami kā lietas izskatīšanā būtiski argumenti. Līdzīga nostādne atrodama arī tiesību doktrīnā un judikatūrā, tostarp Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā, tomēr Latvijas tiesu prakse liecina, ka lietas dalībnieku argumenti – arī būtiskie – nereti tiek atstāti neatbildēti.

Lai izvairītos no situācijām, kad lietas dalībniekiem un nolēmuma lasītājiem nav saprotams, vai arguments nav pamanīts vai ir noraidīts, autors piedāvā apsvērt iespēju CPL uz nepieciešamību tiesai sniegt vērtējumu lietas dalībnieku izteiktajiem argumentiem, kam ir nozīme lietas izspriešanā. Līdz ar to CPL 193.panta piektās daļas otro teikumu varētu papildināt ar vārdiem „*un lietas dalībnieku norādītiem lietas izskatīšanā būtiskiem argumentiem*”.

6. Ja tiesas nolēmums nav pienācīgi motivēts, tas atzīstams par tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu un tātad šādu spriedumu nevar vērtēt kā tiesisku. Proti, ja tiesas nolēmums nav pienācīgi motivēts, netiek ievērots no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošais tiesas pienākums motivēt spriedumu un personas tiesības saņemt saprotamu un loģiski argumentētu nolēmumu. Līdz ar to nolēmums, ar kuru ir aizskartas personas tiesības uz taisnīgu tiesu, nevar tikt atzīts par tiesisku. Respektīvi, ar to vien, ka nolēmuma rezolutīvā daļa ir pēc būtības pareiza (un tādējādi pēc būtības likumīga – atbilst tiesību normām) nepietiek. Ja nolēmums nav arī pienācīgi pamatots, to nevar atzīt par tiesisku un taisnīgu.

7. Prasība, lai tiesas nolēmums saturētu izvērstu motivāciju, neattiecas uz jebkuru tiesas nolēmumu. Būtu nesaprātīgi pieprasīt, lai jebkurš tiesas nolēmums tiktu izvērsti motivēts, jo šāda prasība būtu pretrunā ar tiesību uz taisnīgu tiesu citu „šķautni” – tiesībām uz efektīvu tiesas darbu un gala nolēmuma saņemšanu saprātīgā laika periodā.

Tādējādi tiesas lēmumiem, ar kuriem tiek izlemts ar lietu saistīts procesuāls jautājums, nav izvirzāmas tikpat augstas pamatotības prasības kā spriedumiem.

8. Tikpat augstas prasības motivācijas izklāstīšanā kā tiesas spriedumam autora ieskatā izvirzāmas tiem lēmumiem, ar kuriem tiesas process noslēdzas (tiesas sprieduma procesa gala rezultātā nemaz nav). Proti, lēmumi, kuri tiešā veidā liedz personai iespēju saņemt tiesas nolēmumu, ar kuru lieta tiktu atrisināta pēc būtības, tātad liedz pieeju tiesai (kā, piemēram, lēmums par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu, lēmums par tiesvedības izbeigšanu u.tml.), to nepietiekamas motivācijas gadījumā ierobežo tiesības uz taisnīgu tiesu. Tāpēc šiem lēmumiem ir jābūt tikpat izvērsti pamatotam kā spriedumam.

9. Izvērtējot CPL regulējumu attiecībā uz lēmumiem, ar kuriem personai tiek liegtas tiesības uz konkrētas lietas izskatīšanu pēc būtības, jāsecina, ka likumdevējs pamatā ir paredzējis, ka tiem jābūt motivētiem un tos jā sastāda atsevišķa procesuāla dokumenta formā – šāds regulējums attiecināts gan lēmumam par tiesvedības izbeigšanu, gan lēmumam par prasības atstāšanu bez izskatīšanas.

Attiecībā uz lēmumu par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu CPL 132.panta otrās daļas noteikumi *expressis verbis* neparedz, ka šis lēmums sastādāms atsevišķa procesuāla dokumenta formā, ir noteikts vien tas, ka lēmumu līdz ar iesniegto prasības pieteikumu izsniedz prasītājam. No šāda regulējuma varētu secināt, ka arī šim lēmumam jābūt sastādītam atsevišķa procesuāla dokumenta formā. Tomēr precizitātes un regulējuma sistēmiskas saskaņošanas dēļ autors iesaka arī attiecībā uz lēmumu par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu norādīt, ka to pieņem kā atsevišķu procesuālu dokumentu. Līdz ar to CPL 132.panta otrā daļa aiz vārdiem „*pieņem motivētu lēmumu*” būtu papildināma ar vārdiem „*ko pieņem atsevišķa procesuāla dokumenta veidā*”. Tādējādi tiesiskais regulējums kļūtu skaidrāks un saskaņots ar pārējiem šāda veida lēmumiem, ko regulē CPL normas.

10. Iespēja augstākās instances tiesai pievienoties zemākās instances tiesas nolēmumā ietvertajai argumentācijai, to neatkārtojot, ir vēlama no procesuālās ekonomijas principa un būtu apsverama arī civilprocesa kontekstā. Tādēļ CPL 432.panta piekto daļu būtu lietderīgi papildināt ar teikumu un CPL 475.panta ceturto daļu būtu lietderīgi papildināt ar 3.punktu šādā redakcijā: „*Ja tiesa, izskatot lietu, atzīst, ka zemākās instances tiesas spriedumā ietvertais pamatojums ir pareizs un pilnībā pietiekams, tā sprieduma motīvu daļā var norādīt, ka pievienojas zemākās instances tiesas sprieduma motivācijai. Šādā gadījumā izvērstāks argumentu izklāsts nav nepieciešams.*” Savukārt CPL 230.pantu būtu lietderīgi papildināt ar trešo daļu šādā redakcijā: „*Gadījumā, kad tiesa, izskatot blakus sūdzību, atzīst, ka zemākās instances tiesas lēmumā ietvertais pamatojums ir pareizs un pilnībā pietiekams, tiesa par blakus sūdzību pieņemtā lēmuma motīvu daļā var norādīt, ka pievienojas zemākās instances tiesas nolēmuma motivācijai. Šādā gadījumā izvērstāks argumentu izklāsts nav nepieciešams.*”

11. Autora ieskatā būtu lietderīgi precizēt CPL 193.panta piekto daļu un 230.panta pirmās daļas 5.punktu attiecībā uz sprieduma un lēmuma motīvu daļā norādāmo informāciju, līdzīgi tam, kā tas noteikts atsevišķos ārvalstu civilprocesa likumos un arī APL. Tā CPL 193.panta piektās daļas otro un trešo teikumu būtu ieteicams izteikt šādā redakcijā: „*Šajā daļā norāda arī normatīvos aktus un citus tiesību avotus, pēc kuriem tiesa vadījusies, un konstatēto*

lietas apstākļu juridisko novērtējumu, kā arī tiesas secinājumus par prasības pamatotību vai nepamatotību. Ja atbildētājs pilnībā atzinis prasību, sprieduma motīvu daļā iekļauj tikai norādi uz normatīvajiem aktiem **un citiem tiesību avotiem**, pēc kuriem tiesa vadījusies.” Savukārt CPL 230.panta pirmās daļas 5.punkts aiz vārdiem „lēmuma motīvus” būtu papildināms ar vārdiem „norādot normatīvos aktus un citus tiesību avotus, pēc kuriem tiesa vadījusies”. Ar šādiem, no vienas puses, nelieliem precizējumiem var vēlreiz vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību ne tikai norādīt likumu, tā pantu vai panta daļu, bet arī citus piemērotos tiesību avotus – piemēram, judikatūru un tiesību doktrīnu. Tādējādi tiesu nolēmumi kļūtu pamatotāki un lasītājiem saprotamāki, kā rezultātā būtu iespējams izvairīties no daļas apelācijas, kasācijas vai blakus sūdzību, kuras lietas dalībnieki iesnieguši tādēļ, ka nolēmums nav saprotami un skaidri argumentēts.

12. Ievērojot Administratīvo lietu departamenta spriedumos iedibināto praksi, autors iesaka CPL 193.panta trešo daļu papildināt ar teikumu šādā redakcijā: „*Lietas dalībniekus norāda šādā secībā: 1) tiesas sastāvs; 2) prasītājs, prasītāja pilnvarotais vai likumiskais pārstāvis (ja tāds piedalās); 3) atbildētājs, atbildētāja pilnvarotais vai likumiskais pārstāvis (ja tāds piedalās); 4) trešā persona; trešās personas pilnvarotais vai likumiskais pārstāvis (ja tāds piedalās); 5) prokurors un tās valsts vai pašvaldību iestādes un personas, kurām ar likumu piešķirtas tiesības aizstāvēt tiesā citu personu tiesības un ar likumu aizsargātās intereses, institūcijas, kuras likumā paredzētajos gadījumos pieaicina atzinuma došanai, kā arī šo personu pārstāvji (ja tādi piedalās)*”.

13. Kasācijas instances tiesai pienākumu izvērtēt lietas dalībnieku norādītos argumentus, kuri ir būtiski lietas izspriešanā, būtu jāattiecina vismaz uz tiem gadījumiem, kad kasācijas sūdzība tiek noraidīta. Tādēļ CPL 475.panta ceturtais daļas 1.punktu var izteikt šādā redakcijā: „*noraidot kasācijas sūdzību – atbildes uz lietas dalībnieku norādītiem lietas izskatīšanā būtiskiem argumentiem un argumentus, kuru dēļ sūdzība noraidīta*”. Tādējādi būtu iespējams izvairīties no kasācijas instances tiesas spriedumiem, kuros nav atspoguļoti lietas dalībnieku būtiski argumenti, nepaskaidrojot, vai tie vispār nav vērtēti, vai ir noraidīti.

14. Attiecībā uz kasācijas instances tiesas sprieduma motīvu daļu CPL 475.panta ceturtais daļa paredz norādīt argumentus, kuru dēļ sūdzība noraidīta, vai argumentus par apelācijas instances tiesas pieļautajiem tiesību normu pārkāpumiem, to nepareizu iztulkošanu vai kompetences ietvaru pārkāpumu. CPL neparedz, ka kasācijas instances tiesai, līdzīgi kā pirmās instances tiesai, būtu jānorāda piemērotās tiesību normas vai to saturs. Tā kā CPL

paredz sprieduma motīvu daļā norādīt tiesas argumentus, ir pieņemams, ka tajos ietilpst arī piemērotās tiesību normas un to izskaidrojums. Tomēr tiesu prakse rāda, ka šāds pieņēmums ne vienmēr darbojas, un kasācijas instances tiesas savos nolēmumos mēdz būt pārāk konspektīvas. Tādēļ autors iesaka apsvērt iespēju CPL 475.panta ceturtās daļas 1. un 2.punktu papildināt ar vārdiem: „*kā arī normatīvos aktus un citus tiesību avotus, pēc kuriem tiesa vadījusies*”.

Abstract

The title of master paper is „Quality of Court Decisions and its Impact on Their Legality”. Purpose of this master paper is to find out the requirements set down in the legal acts of Latvia and foreign countries, as well as European Court of Human Rights and Human Rights Committee of United Nations concerning the content of court decisions – judgements and rulings. At the same time the case law of Latvian and foreign courts is analysed and also the practice of implementation of legal requirements in the case law. Special attention is paid to the case law of Civil department of the Republic of Latvia Supreme Court and to the fact how the court deals with the implementation of three above mentioned tasks and how good is the quality of decisions both concerning the content and outline requirements. Besides the consequences of violation of content and outline requirements are evaluated concerning the legality of court decision.

Objective of the research of this master paper are normative acts of civil procedure in Latvia and foreign countries, case law of Civil department of the Republic of Latvia Supreme Court, European Court of Human Rights and Human Rights Committee of United Nations in various civil cases, comparatively analysing the case law of Administrative department of the Republic of Latvia Supreme Court.

In this master paper mainly materials of legal practice are analysed, as well as Latvian and foreign normative acts and legal doctrine concerning the requirements for content and outline of court decisions. As the case law mainly decisions of European Court of Human Rights, Human Rights Committee of United Nations, Civil and Administrative department of the Republic of Latvia Supreme Court are analysed.

Аннотация

Название магистерской работы – «Качество составления постановлений и ее влияние на правомерность постановления». Цель работы - выяснить, какие требования в отношении постановления суда – приговор и решение – содержание которых определены в нормативных актах Латвии и за рубежом, а также в Европейских судах по правам человека и в выводах комитета по правам человека Организации Объединенных Наций. Одновременно проанализирована также практика иностранных судов и судов Латвии и то, как содержащиеся требования в теории и в нормативных правовых актах соблюдаются в постановлениях судов. Особое внимание обращено на практику департамента гражданских Дел Сената Высшего суда Республики Латвии и на то, как суд справляется с выполнением трёх выше упомянутых задач и какое вместе с тем качество постановлений, как с точки зрения содержания, так и с точки зрения требований формы. Причём рассматриваются, какие несоблюдения выдвинутых требований к форме и содержанию в постановлениях суда в соотношении к правомерности постановления.

Предмет исследовательской работы - нормативные акты гражданских процессов в Латвии и за рубежом, Европейские суды по правам человека и комитеты по правам человека Организации Объединенных Наций, а также постановления департамента гражданских Дел Сената Высшего суда Латвийской Республики по гражданским делам всевозможного характера, для сравнения рассмотрены также постановления департамента Административных дел Сената Высшего суда Латвийской Республики.

Для исследования использованы материалы юридической практики, а также нормативные правовые акты имеющие силу в Латвийской Республике и за её рубежом и правовая доктрина требований к содержанию и форме приговора. Как материалы юридической практики главным образом использованы Европейские суды по правам человека, постановления комитета по правам человека Организации Объединенных Наций, постановления департамента гражданских Дел Сената Высшего суда Латвийской Республики, для сравнения рассмотрены также постановления департамента Административных дел Сената Высшего суда Латвийской Республики.

Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts

Literatūra

1. Briede J. Administratīvā akta forma un sastāvdaļas. *Jurista Vārds*, 2004.gada 17.februāris, nr.6 (311).
2. Briede J. Latvijas tiesu spriedumi zem lupas. Recenzija pētījumam “Latvijas tiesu spriedumu kvalitāte”. <http://www.politika.lv/index.php?id=4398> (aplūkots 2009. 3.aprīlis).
3. Broka B., Džohansens S. Juridiskā analīze un tekstu rakstīšana. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.
4. Civilprocesa likuma komentāri. Autoru kolektīvs prof.K.Torgāna un M.Dudeļa vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999.
5. Čepāne I. Tiesības uz taisnīgu tiesu kā cilvēka pamattiesības. *Jurista vārds*, 2005.gada 27.septembris, nr.36 (391).
6. Levits E. Tiesas sprieduma sagatavošanas metodoloģija. Lekcija administratīvo tiesu tiesnešu kandidātiem. Publisko tiesību institūts, 2003.gada 23.novembris.
7. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004.
8. Skujeniece V. Latvijas tiesu spriedumu kvalitātes problēmas. Sabiedriskās politikas centrs „Providus”. Rīga: „Nordik”, 2003.
9. Torgāns K. Augstākā tiesa kā judikatūras veidotāja. Pamatziņojums konferencē 2005.gada 7.oktobrī. <http://www.at.gov.lv/index.php?a=154&v=lv> (aplūkots 2009. 16.aprīlis).
10. Mole N., Harby C. The right to a fair trial. *A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights*. Human rights handbooks, No.3. http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb3.pdf (accessed 2009. 12.April).
11. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации в схемах с комментариями. Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2004.

Normatīvie tiesību akti

1. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr.43.
2. Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.novembris, nr.326/330.
3. Par tiesu varu: LR likums. Saeimas un Ministru kabineta Ziņotājs, 1993. 14.janvāris, nr.1.
4. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr.43.

5. 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija.
<http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=41> (aplūkots 2009. 29.marts).
6. 1966.gada 16.decembra Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām.
<http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/pptpakc.htm> (aplūkots 2009. 3.aprīlis).
7. Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14.novembris, nr.164.
8. The Civil Procedural Code of the Azerbaijan Republic, 28th of December 1999.
<http://www.unhcr.org/refworld/publisher,NATLEGBOD,,AZE,4417f5c84,0.html> (accessed 2009. 2.April).
9. Civil Procedure Law of the People's Republic of China, 9th of April 1991.
<http://www.lawinfochina.com/law/display.asp?id=6459&keyword=> (accessed 2009. 2.April).
10. Civil Procedure Code of the Republic of Armenia 17th of June 1998.
http://www.parliament.am/law_docs/070898HO247eng.pdf?lang=eng (accessed 2009. 2.April).
11. Civil Procedure Code of the Republic of Lithuania, 28th of February 2002.
<http://64.233.183.132/search?q=cache:qRKR7GX3ZmcJ:www.tm.lt/getfile.aspx%3Fdokid%3Dd9ee4535-0e1f-4f99-a3ed-a0f0e832a47c+Civil+Procedure+Code+of+the+Republic+of+Lithuania&hl=lv&ct=clnk&cd=3&gl=lv> (accessed 2009. 2.April).
12. Code of Civil Procedure of the Republic of Estonia, 20th of April 2005.
<http://www.legaltext.ee/text/en/X90041.htm> (accessed 2009. 2.April).
13. Code of Civil Procedure of France, 15th of September 2003.
http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/ncpcatext.htm#SUB-SECTION%20I%20THE%20ORAL%20ARGUMENTS (accessed 2009. 9.April).

Juridiskās prakses materiāli

1. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 11.februāra spriedums lietā Nr.SKC-49
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 28.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-32.
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 28.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-18.

4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 21.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-6.
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 14.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-14.
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 14.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-5.
7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 10.decembra lēmums lietā Nr.SKC-943/2008.
8. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 26.novembra spriedums lietā Nr.SKC-420/2008.
9. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 26.novembra spriedums lietā Nr.SKC-441/2008.
10. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 26.novembra spriedums lietā Nr.SKC-440/2008.
11. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 12.novembra spriedums lietā Nr.SKC-416.
12. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 12.novembra spriedums lietā Nr.SKC-418.
13. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-353.
14. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-386.
15. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-354/2008.
16. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-353.
17. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 1.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-854/2008.
18. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 1.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-68.
19. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 10.septembra spriedums lietā Nr.SKC-310.

20. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 27.augusta lēmums lietā Nr.SPC-49.
21. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 27.augusta spriedums lietā Nr.SKC-285.
22. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006.gada 17.novembra spriedums lietā Nr.SKA-346.
23. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 25.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-0496.
24. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 18.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-0562.
25. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 20.septembra spriedums lietā Nr.SKC-0517.
26. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 28.jūnija spriedums lietā Nr.SKC-0438.
27. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 24.maija spriedums lietā Nr.SKC-0316.
28. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 19.aprīļa spriedums lietā Nr.SKC-0265.
29. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.SKC-0099.
30. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006.gada 14.februāra spriedums lietā Nr.SKA-34.
31. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 7.februāra spriedums lietā Nr.SKC-0047.
32. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 25.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-0040.
33. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 11.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-0026.
34. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2005.gada 22.novembra spriedums lietā Nr.SKA-374.

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992.gada 16.decembra spriedums lietā *Hadjianastassiou v.Greece*.
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=hadjianastassiou%20%20Greece&sessionId=16727372&skin=hudoc-en> (accessed 2009. 3.April).
2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994.gada 19.aprīļa spriedums lietā *Van de Hurk v.The Netherlands*.
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=van%20%20de%20%20hurk%20%20the%20%20netherlands&sessionId=16702301&skin=hudoc-en> (accessed 2009. 2.April).
3. ANO Cilvēktiesību komitejas 1994.gada 8.jūlija lēmums lietā *Reid v.Jamaica*.
http://www.bayefsky.com/pdf/179_jamaicavws355.pdf (accessed 2009. 3.April).
4. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994.gada 9.decembra spriedums lietā *Ruiz Torija v.Spain*.
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=ruiz%20%20torija%20%20spain&sessionId=16727489&skin=hudoc-en> (accessed 2009. 2.April).
5. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994.gada 9.decembra spriedums lietā *Hiro Balani v.Spain*.
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=hiro%20%20balani%20%20spain&sessionId=16727489&skin=hudoc-en> (accessed 2009. 2.April).
6. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997.gada 29.maija spriedums lietā *Georgiadis v.Greece*.
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=16702301&skin=hudoc-en&action=request> (accessed 2009. 2.December).
7. Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1981.gada 16.jūlija lēmums lietā *X v.The Federal Republic of Germany*.
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=16763929&skin=hudoc-en&action=request> (accessed 2009. 4.April).
8. ANO Cilvēktiesību komitejas 2008.gada 2.septembra lēmums lietā *Aboushanif v.Norway*.
<http://www.hrlrc.org.au/files/XJE4T527Q6/Aboushanif%20v%20Norway,%20HRC.pdf> (accessed 2009. 4.April).
9. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 4.februāra spriedums lietā Nr.2002-06-01. www.satv.tiesa.gov.lv (aplūkots 2009. 11.aprīlis).

Maģistra darbs aizstāvēts:

Valsts pārbaudģjumu komisģjas sēdē

2009.gada ____ . _____

un novērtēts ar atzģmi _____

Komisģjas priekšsēdētģjs _____